

A large, black and white photograph of a quilt made from many small, rectangular patches. Each patch features a different design related to peace, including symbols like doves, hearts, globes, and the word 'peace' in various languages. The quilt is displayed against a dark background, and a small bouquet of white flowers is visible in the bottom right corner.

477-3 Nr 3 1990 Pris 25:- (befriad från moms)

INNEHÅLL

- 2 Dikt
Eva X Moberg
- 4 Ledare
Erni Friholt
- 5 Kvinnorna på Greenham Common
Nina Björk och Maria Wångersjö
- 13 Moa - 100 år
Kerstin Englund
- 18 Haga - Korsvägen...
Anna Broman
- 20 och trädet svarade
Sara Lidman
- 24 Dikter
Carina Karlsson
- 26 Att beskriva verkligheten
Thomas Mathiesen
- 28 Östersjöträff
Marie-Louise Carlberg
- 32 Hög självmordsfrekvens
bland kvinnliga läkare
Svenny Kopp
- 33 Kvinnomakt och hälsa
Gunilla Carlstedt
- 34 Beroendet av männen det
största hindret för Nepals kvinnor
Anneli Ahlmér
- 36 Vi gav upp!
Leif Wilehag
- 39 Måste det göra ont när...
Marie-Louise Carlberg
- 40 Recensioner
- 43 Katt bland hermeliner, eller...
Marie-Louise Carlberg
- 44 Notiser
- 45 Maktlös men inte kuvad
Aase Bang

*Efter en hel vecka får jag träffa dig igen
Du kommer emot mig:
'Ej mamma!
Leende, uppåtvända handflator
Snart är du i min famn
Jag lutar kinden mot ditt varma huvud
försöker dölja tårarna för dagispersonalen
(älskar älskar älskar)
Drar upp blixtlåset i overallen
Sätter på mössan, fint, sådär
Nu åker vi hem!
Hela kvällen ska jag vara med dig
Hela kvällen ska du röra dig runt mig
i cirklar som blir allt vidare
Du ska stanna hos mig en hel vecka
I sömnen kryper du intill mig
hostar lite, knyter plötsligt handen
Dina tunna, tunna ögonlock fladdrar till
en mardröm blåser förbi
Älskar älskar älskar
Älskar älskar älskar
Jag vill vara dig så nära
som kött mot ben
som jord mot sten
Älskar älskar älskar*

*Så mycket historia ligger lagrad i dig
Så många visioner strömmar samman i dig
Och ändå är du bara dig själv
All denna kärleks gigantiska timmerstockar
som dunkar rakt in i hjärtat*

Bild: Lars Johansson

Kvinnorörelsens motmakt

av Erni Friholt

Sitter på kvinnokliniken och väntar på min tur att bestiga utfläkningsstolen. Aldrig känner jag mig så utlämnad, ja maktlös, som i denna situation. Och tänk om det är obducenten... Förståndet säger att det är väl bra med en rutinkontroll i underlivet för att upptäcka eventuella cellförändringar i tid. Känslan ropar: vill inte, vill inte, måste ändå.

Vi *Mänskors* tema denna gång är Makt, maktlöshet, motmakt. Nog kan mycket läggas in i dessa begrepp. Vad har min personliga upplevelse av maktlöshet i undersökningsstolen att göra med ett lands, en regerings, en intressegrupps? Känner sig kanske regeringen som jag när Volvo pressar fram Scan Link, och regeringen fortsätter att påstå att den inte ska byggas?

Var sitter makten?

Vad är makt egentligen? Var sitter den? Hos Gyllenhammar, hos regering och riksdag, i EG, hos pressen? Förutsätter makt maktlöshet? Eller vår känsla av maktlöshet varefter vi handlar och därmed blir lätthanterliga för Gyllenhammar, regering, EG och pressen?

Om vi alla har makt över våra egna liv avskaffar vi därmed själva maktbegreppet?

Förutsätter styrka svaghet? Om vi tillåter alla att vara starka försvinner då begreppet svaghet? Bättre att se styrkan hos

den svage än att "hjälpa" honom och därmed döma honom till ett liv i svaghet.

Detta är ungefär vad vi gör med människorna i Tredje världen idag. Vi tar ifrån dem deras människovärde genom vår hjälpande maktfullkomlighet.

Makt förstör

Ingen mår bra av att känna sig maktlös. Men att ha makt förstör också det. Medkänsla, inlevelseförmåga, hänsyn, brukar vara det första som får stryka på foten.

Att vara en maktmänniska betraktas som negativt. Men blir jag en maktmänniska när jag önskar mig mera makt till kvinnorörelsen? I den fasta övertygelsen att vi skulle använda och förvalta makten bättre än gubbstruttarna (inklusive gubbstrutten Maggie Thatcher).

En gång började arbetarrörelsen sin kamp om makten med Mäster Palms "predikningar" från en sockerlåda. Sedan byggdes rörelsen stark som ett berg, så fick man del av makten. Dess väsen förblev orubbad. Därför går den också idag knappt att skilja från tidigare maktkoncentration, övermakten och maktmissbrukare.

I stället för ett hierarkiskt maktberg skulle vi bygga kvinnorörelsens motmakt som många små maktkullar, varifrån vi lätt kunde skicka budkavle till varandra, byta ut erfarenheter, recept och så vidare.

Begreppet motmakt skulle vi för övrigt

byta ut mot något "för"-ord.

För barnen, för miljön, för djuren, för människorna; enkelt uttryckt: *för livet*. Ekonomi-ekot i radion skulle vi byta ut mot livs-ekot.

Varför har vi inte redan gjort allt detta? Är det på grund av den ovan beskrivna känslan av maktlöshet? Och av modlöshet därför att många och mangas försök i den riktningen också misslyckats? Men då tänker jag på Mahatma Gandhi och hans ord: Målet är vägen. Våra handlingar och metoder i strävan efter motmakten måste förkroppsliga målet redan från början. Hur skulle vi annars vinna något?

SKV har kongress

Vi är alltid på väg. Och alldeles särskilt mycket den 21 - 23 september. Då håller SKV kongress i Göteborg. Det var tre år sedan sist i Karlstad.

Nu ska nya riktlinjer diskuteras, nygamla ämnen belysas, svar sökas på nygamla svåra frågor. För tredje kongressen i rad ska också ett nytt namn för vårt förbund föreslås. Ett namn som kanske attraherar de unga kvinnorna mera, som kan ge dem lust och hopp om systemskapets styrka när vi bygger våra maktkullar.

Välkomna till Göteborg och till vårt förbund.

Ensam är svag.

Tillsammans blir vi starka!

VI MÄNSKOR utges av Svenska Kvinnors Vänsterförbund.
POSTADRESS:

Stigbergsliden 5,
414 63 Göteborg
Tel: 031-42 28 94

ANSVARIG UTGIVARE:

Aase Bang

REDAKTION:

Marie-Louise Carlberg,

Barbro Andersson

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Barbro Andersson, Aase Bang,

Marie-Louise Carlberg, Erni Friholt,
Zaida Hagman, Marja Wallmark,
Agneta Wirén

Redaktionen ansvarar endast för
beställt material

PRENUMERATION: 100 kr

Stödprenumeration: 150 kr

Gåvoprenumeration: 85 kr

POSTGIRO: 90 24-1

Vi Mänskor utkommer med 4 nummer
per år.

Trycks hos Komotryck AB
Uddevallagatan 14 Box 6013,
400 60 Göteborg

Nästa nummer av Vi Mänskor utkommer i början av december. Vi kommer då att belysa MOD, civilkurage. Skriv gärna till oss och tipsa, eller skriv själva om någon ni tycker har civilkurage. Vi vill även tacka för de stödprenumerationer vi fått, och ber er ringa till redaktionen, så skickar vi ett gratisnummer att ge till någon ni känner.

Redaktionen står fri från artikel-
författarnas åsikter.

Kvinnorna på Greenham Common

Yellow Gate. Denna vinter har elden brunnit vildare än vanligt i Greenham. Många staket och träd slets sönder i vinterns orkan och många skänker ved till fredslägrat

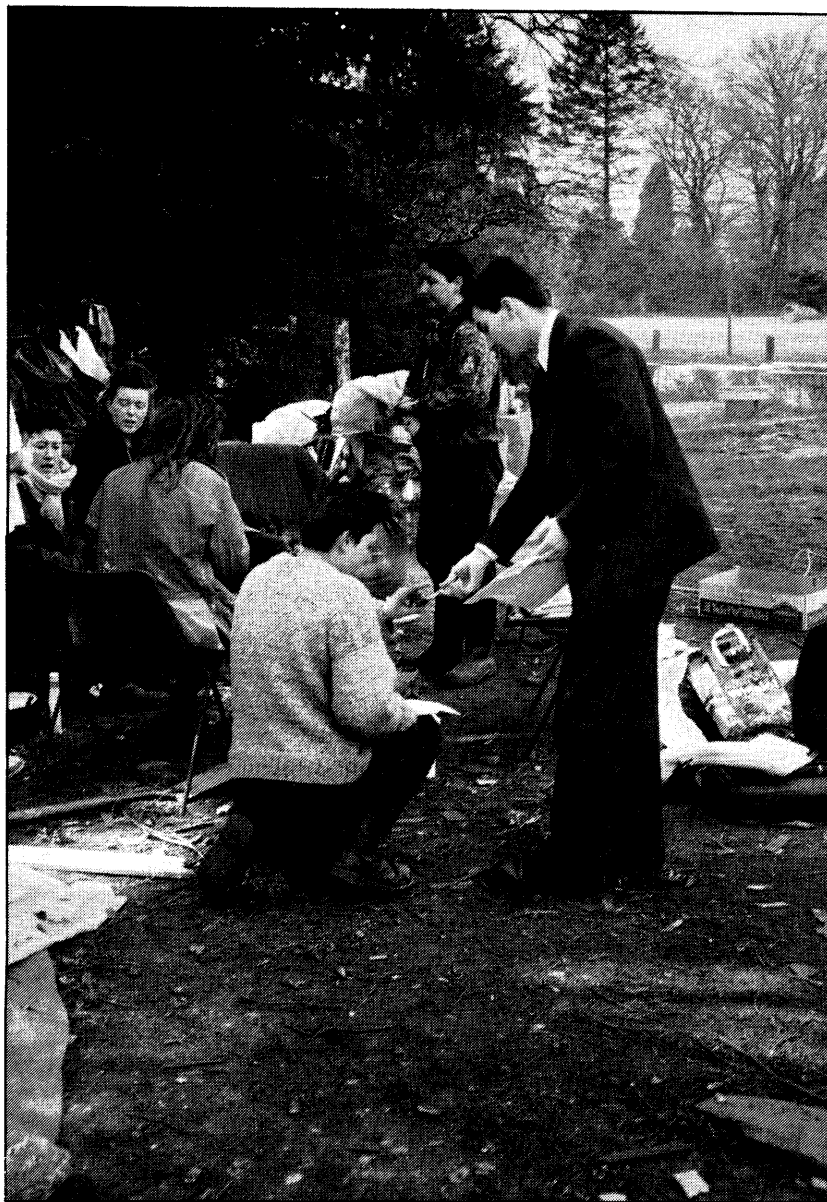
Under ett blommande körsbärsträd står en uniformerad polis och tittar på när elva kvinnor bär trasiga fåtöljer, stolar, grytor presenningar, vattendunkar, liggunderlag och ved från en öppen grön plats till en vägkant 30 meter därifrån.

"You will have to take away the tents too".

Kvinnorna lyder. Den uniformerade polisen lämnar sitt blommande körsbärsträd, säger hej då och kör sin väg. De elva kvinnorna bär tillbaka sina saker - allt som behövs för ett normalt liv i fredslägrat i Greenham. Den veckoliga vräkningen av Greenhamkvinnorna är verkställd. Båda parter har spelat sina roller.

Nina Björk och Maria Wångersjö, två kvinnor som gick ut journalisthögskolan i våras, valde att göra sitt examensarbete från Greenham Common i England. Arbetet innehåller sju intervjuer, tillsammans med egna tankar och reflektioner.

Vi Män har valt att publicera två av artiklarna. Nina och Maria berättar själva varför de valde att skriva just om kvinnorna på Greenham Common.

Blue Gate. Polisen vill lämna tillbaka en beslagtagn rock, men det är svårt att få någon att kvittera. Allt i lägret är gemensamt och ingen vill stå som ensam ägare

-Vi ville ge en fördjupad bild av människor som kämpar för ett bättre samhälle - ett samhälle i gemenskap. Vi ville undvika schablonbilderna av aktivister, framställda som antingen naiva dårar ("du måste förstå att så fungerar inte världen - när ska du någonsin bli vuxen?") eller idealister och hjältar (Lena, 22, kämpar för en värld i fred: "jag kan bara inte se på när jorden dör".)

Greenham är en extrem form av protestkamp, som tar en människas hela tid i anspråk. Därför valde vi att åka just dit för att finna svar på våra frågor. Vi ville inte skildra själva livet i fredslägret, utan lyssna på människorna som lever där och försöka förstå orsaken till deras kamp.

Ständiga vräkningar

I två veckor levde vi i fredslägret vid Greenham Common. Vi var med kvinnorna på deras aktioner mot militärbasen, vi var med om de ständiga vräkningarna, vi följde kvinnornas otaliga kallelser till rättegång för olaga intrång, störning av den allmänna ordningen eller skadegörelse. Vi satt runt Greenhams hjärta, den evigt brinnande elden, och drack te och försökte förstå fredslägrets sätt att vara.

I nio år har kvinnor levt vid den amerikanska militärbasen på Greenham Common utanför Newbury, tio mil utanför London i England.

Ett tre meter högt stängsel - på ena sidan: patrullerande polis, 2000 brittiska och amerikanska soldater, kärnvapenmissiler.

På den andra: kvinnor i alla åldrar, från alla länder, i tält och under presenningar. Ibland finns här 30 000 kvinnor, ibland ett tjugotal. Protesten varar 24 timmar om dygnet, år efter år. Målet är en kärnvapenfri värld.

Varför? Vad driver kvinnorna i Greenham att leva ett sådant här liv? Hur står de ut med att tvingas flytta allt de äger till väggkanten minst en gång i veckan? Hur orkar de bo så primitivt - hämta vatten i dunkar från vänligt inställda människor, laga mat över öppen eld och sova under presenningar och enkla tält?

Varför nöjer de sig med den standard en blygsam a-kassa eller socialbidrag ger? Vad driver dem att ständigt påminna militärerna på kärnvapenbasen, massmedia och lokalbefolkningen om missilernas existens - när de skulle kunna sitta bekvämt tillbakalutade i en fåtölj och se på TV?

Är Greenhamkvinnorna sanna, självuppoftande hjältinnor av vår tid - eller trivs de helt enkelt bättre med att bo i Greenhams alternativa samhälle än i det vanliga? Gör de det helt enkelt på grund av ren och

Greenhamkvinnorna kastar färgat klister på militärfordonen, för att visa att de inte kan passera obemärkta

skär egoism, för att de känner sig utanför och malplacerade på alla andra ställen?

Är människans enda drivkraft egoism eller finns det också idealism: en inneboende vilja att göra gott, göra något som gagnar fler än en själv?

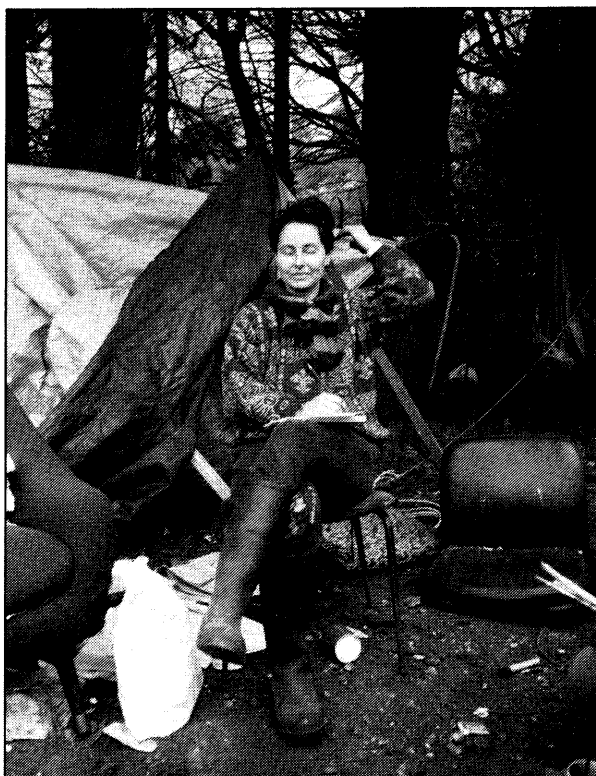
Ett svårt liv

Massmedia framställer ofta Greenham som en plats för offer: kvinnorna fryser, det är ont om mat, de kan inte duscha. Greenhams liv är svårt, nästan en omöjlighet - i alla fall inte ett realistiskt liv för vanliga människor.

För Greenhamkvinnorna själva är det inte så. De fryser inte - hade de gjort det hade de inte orkat bo kvar. På vintern kommer matbilen var tredje dag med vegetariska rätter som stödjande människor i trakten har lagat. I Newbury finns kväkarna, som låter kvinnorna duscha och tvätta sina kläder i sitt hus.

Vad kritiken handlar om är att tysta ett alternativ, att framställa det som en omöjlighet för en vanlig människa.

I ett samhällssystem uppbyggt på den totala valfriheten - 22 tandkrämer att välja mellan och 29 olika filmer på biograferna - är det bara ett litet val som försöks göras omöjligt: val av livsform, val av grundtanke om vad som gör människan lycklig - val av liv.

Liksom de flesta kvinnorna är Dido vegan, vilket gör att lägre skafferi är fullt av sojamjöl, margarin utan animalskt fett och andra veganlivsmedel

Det anarkistiska och oorganiserade i lägret är medvetet skapat, efter kvinnornas önskemål. Man vill undvika hierarki och organisering. Det leder till makt, säger de

Blue och Yellow Gate är de enda läger som fortfarande finns kvar av de ursprungliga åtta kvinnofredsläger som 1981 bildades vid varje grind runt kärnvapenbasen. Blue och Yellow Gate arbetar separat.

Vid Yellow Gate doftar buskarna kokos. Tälten står uppsatta på ett runt och kallt område, som är ett minne efter att någon hade slängt en hemmagjord bomb där och fått 70 pund i betalning. Uppdragsgivaren var "Ratepayers against Greenham encampments".

På trottoaren står en grupp läderfåtöljer runt en eld och ger ett intryck av vardagsrum och idyll. På backkrönet ett 50-tal meter därifrån ligger militärbasens huvudgrind.

En vakt i kamouflagefärgad uniform och S Air Force på bröstet, blickar ned på kvinnornas fredsläger. Här har Jill haft sitt hem i två år och nu är hon tillbaka på besök för första gången på fyra år.

Jill rör sig likt en katt, smidigt och graciöst. Hennes kropp är senig med långa ben och smala armar. Hon är mäktig, skrämmer nästan med sin karisma, som gränsar till hårdhet.

På kvällarna slänger hon en mantel av gyllenbrun sammet över de raka axlarna och i eldens sken påminner hon om en sagofigur. Hon har höga kindknutor och ett brett ansikte. Hennes gråsprängda hår är kort, men en tjock fläta med läderband i hänger ner på höger axel. Hennes händer är uttrycksfulla, gömmer ett språk.

- Jag lämnade Greenham 1984, eftersom det var dags för mig att göra det. Det var svårt att lämna lägret, eftersom det fanns en livsstil, en samhörighet och en frihet här. Man var fri att klä sig som man ville, leva som man ville, man var skyddad av de andra kvinnorna som bodde här.

Aktiv i elva år

Jag kom till Greenham både för livsstilen och för antikärnvapenkampen. Jag hade varit aktiv mot kärnkraft i USA i elva år och kryssningsmissiler var bara en annan aspekt av samma sak. Min flickvän följde med mig från USA. Greenham var speciellt för oss - också för att det var just en amerikansk bas.

Det var våren -82. Vi hade sett en annons i en engelsk tidning om att man behövde konstnärer som ville hjälpa till att måla stängslet runt Greenham Common. Jag hade inte varit politiskt aktiv i England innan jag åkte till USA, så jag ville gärna åka tillbaka hem.

Under årens lopp har det varit flera aktioner på Greenham där kvinnor har smyckat basens 14,5 kilometer långa stängsel med olika symboler för liv: fotografier av barn och barnbarn, kvinnomärken, fredsmärken och Greenhams speciella symbol; spindelnätet av garn. Fortfarande är det gröna stängslet en blandning av två världar: militära förbudsskyltar hänger sida vid sida med kvinnofreds-lägrets garnsnoddar och symboler.

- Innan jag kom till Greenham levde jag som fri konstnär. Jag sålde mina målningar mest på hantverksmarknader och på olika evenemang inom kvinnorörelsen. Då ifrågasatte kvinnorörelsen det rätta i att vara mor. Det var inte bara fel att vara hemmafru och ägna sina dagar åt att "bara" vara mamma, tjäna sin man och så vidare, utan det var överhuvudtaget fel att ha barn och vilja ta hand om dem. Det har tagit kvinnorörelsen 20 år att komma tillrätta med allt som blev fel då.

Träffade sällan barnen

Jag gav upp mina barn. Mina två döttrar var fem och sex år. Vi, min man och jag, hade varit i USA i två år. Han tog med dem tillbaka till England. Under de elva år jag bodde i USA hälsade jag på dem en gång varje eller vartannat år. Jag stannade i USA som feminist, socialist, radikal. Jag kom tillbaka till England när mina barn var tonåringar.

Jag gifte mig när jag var 19 - det skulle man då. Idag är jag 47 år och mycket har förändrats. 1960 ifrågasatte man inte. Jag var olyckligt gift redan innan jag fick barn.

I augusti 1970 demonstrerade kvinnorörelsen i USA på femte avenyn i New York. Det var en vecka innan vi kom till dit. Jag hade läst om demonstrationen och när vi kom till New York började jag leta.

Jag fann kvinnorörelsen - that was it!

Min man ville inte stanna i USA. Men jag hade bott på den engelska landsbygden i 28 år och jag tyckte det var uttråkigt. Inget hände! Jag var glad över att ha kommit till USA och ville inte åka tillbaka, så min man återvände med barnen.

Jill reser sig och hämtar en tekopp i kundvagnen som är Yellow Gates porslinsaskåp. En barnvagn med stora hjul och uppfälld suflett tjänstgör som kombinerat skafferi och kylskåp. Det är praktiskt att ha lägrets tillhörigheter på hjul, så att man snabbt kan rulla iväg dem när utmätningsmännen kommer för att vräka kvinnorna.

- Den energi som jag vid olika tidpunkter hittade under mina elva år i USA hittade jag också i Greenham. Jag visste i och för sig redan när jag kom att kvinnor inte är perfekta, att det inte är problemfritt bara för att vi är tillsammans och många. Jag hade redan lärt mig läxan, jag visste att kvinnor gör varandra illa. Och att när de gör det, så gör de samtidigt sig själva illa.

Världsopinionen stödde oss redan från början, och vi är privilegierade som får det stödet och som får leva det här livet. Men inom oss finns samma konflikter som finns inne på basen. Vi har samma ilska och samma aggressioner inom oss, som det system som har producerat missilerna.

Blir övertalade

Många av dem som gör aktioner inne på basen blir övertalade till det av sådana som tvingar sig själva, trots att den ursprungliga tanken på Greenham var att varje kvinna gör precis så mycket som hon vill. Varken mer eller mindre. Ändå är många rädda att säga att de är heterosexuella, att de äter kött, att de har söner eller är kristna.

Man kan inte påtvinga någon en idé om inte den personen själv redan kommit till den slutsatsen. Därför har kommunismen som idé inte fått fäste. Kapitalismen har folk också påtvingats, men med den stora skillnaden att den aldrig har gett sig till känna, aldrig identifierats så som kommunismen har gjort. Kapitalismen har aldrig framställts som ett val.

Elden piper lite i den mörka marsnatten. Jill håller över vatten från sin varmvattenflaska till kiteln och sätter den på elden. Hon väntar. Varje natt upprepas denna procedur före läggdags: samtal

eller tynad runt elden medan varmvattenflaskornas vatten kokar upp. Ännu vågar ingen sova utan en värmande flaska i bädden. Natten är kall och stjärnklar. Jills mantel blir ett svart draperi över hennes rygg.

- Jag skulle aldrig ha stannat i Greenham om det varit ett blandat läger. Jag har jobbat mycket i kvinnorörelsen i USA och de frågor som dök upp då var viktiga att få svar på. Om vi tar bort männen, tar då kvinnorna själva över de dominanta rollerna? Det gjorde de. Vi har en massa skit i oss, det är viktigt att veta om det. Vi har alldeles rätt att anklaga männen, men det vi anklagar dem för finns också i oss. Vi deltar i förtrycket och vi förtrycker själva. Det framstod klart när männen hade lämnat Greenham. Jag själv var också en del av förtrycket.

Det är helt klart att förtrycket har sin grund i vissa attityder, inte i ett visst kön. Det beror på vilket sätt vi använder för att se på världen. Vissa synsätt uppmuntras hos kvinnor, andra sätt uppmuntras hos män. Vissa män har ett mer kvinnligt sätt att se på världen, vissa kvinnor har ett mer manligt. Vi tog bort dem som förtryckte - men förtrycket fanns kvar.

Jill sitter framåtlutad när hon talar. Efter varje mening gör hon en tydlig paus, som för att förstärka det hon just har sagt. I samma tonart som hennes ord, rör sig händerna. I tystnaden ligger de stilla i knät.

- Jag skulle heller aldrig ha stannat i Greenham om det hade varit en organisation. Jag tror inte på organisationer. Jag är anarkist. Jag tror inte att organisationer kräver av sina medlemmar att de tänker själva, att de uttrycker sin vilja.

Kvinnorna lyckades

På Greenham funkade det ändå. Vi lyckades! 30 000 kvinnor gjorde att det fungerade utan organisation.

Folk kan leva kooperativt. Det finns en rädsla för att om folk inte får någon som organiserar dem så kommer alla att börja våldta och slå ihjäl varandra. Det lär vi oss redan i klassrummen: om inte alla sitter tysta i raka bänkrader kan det bli oordning, det

kan bli störigt och alla kan börja prata med varandra, kanske klassrummet blir stökigt, kanske skolan slås sönder, rektorn kan dö!

Det stora problemet är att vi inte kan tänka oss en värld utan konflikter. Behöver vi verkligen en fiende för att kunna enas? Behöver vi konflikter för att ta tag i saker och ting?

Vi brukar ha workshops här, för att försöka föreställa oss en värld utan krig. Åh, det är tufft! Kvinnor brukar gråta och gräla, en del reser sig upp och går i förtvivlan och ilska. Det är inte lätt att inse att inom sig har man föreställningen att en värld i fred är en tråkig värld... men så tänker många.

Det är ett hårt liv kvinnorna på Greenham lever. Allt är primitivt. Till exempel har de sitt skafferi i en kundvagn. Enkelt och praktiskt att flytta vid de återkommande vräkningarna

Vi måste lära oss möta alla konfliktsituationer med icke-våld. Det är svårt. Att blockera en väg på Greenham är lätt - men att möta en konflikt i vanliga livet utan våld är oerhört svårt. Det är den svåraste vägen man kan gå.

Dido är

en av vår tids hjältar: igår kom hon ut ur fängelset, direkt till elden i Greenham. Hon dränker den hackade vitlöken i citron och hett vatten från kitteln. Hon har de tunnaste skorna i hela lägret och det gäller att hålla sig frisk.

Greenham är Didos enda hem sedan hon lämnade Kanada för fyra år sedan.

- Valet mellan mitt liv här och det liv jag levde förut, med ett vanligt nio-till-femjobb, var enkelt.

Mitt förra liv var tråkigt och meningslöst. Här har jag en enorm frihet. Ja, inte mörka nätter eller när det regnar, men annars.

Kvinnorna i Greenham har offrat hem, arbete och ibland också familj för att leva mycket primitivt, under presenningar och i tält invid ett taggtrådsstängsel. Att rädda världen kräver enorma mått av idealism. Eller?

Kvinnorna trivs i Greenham. De lever ett liv som passar dem bättre än det de levde innan. De är inte avvikare längre, de har funnit sin grupp - som ju alla vill: människan är en flockvarelse.

Är kampen ett sätt att hitta sin grupp och en livs-

stil man trivs med, mer än ett sätt att rädda världen. Vilken drivkraft är störst?

Visst offrar kvinnorna i Greenham Common en hel del, men kanske är den personliga vinsten större än uppoffringen? Är det egoism eller idealism som får dem att kämpa?

Privilegierad

- Jag offrar inget, säger Dido, jag får ju så mycket av Greenham. Jag känner mig tvärtom väldigt privilegierad som får leva så här.

Att leva på Greenham är att leva efter sina principer. Jag tycker att det är dumt att spendera åtta timmar om dagen på ett meningslöst jobb bara för att få ihop en lön, medan vär-

den dör runt omkring en.

Dido tar djupa klunkar av vitlökssteet. Hennes ögon är ljusgrå och lugna, hennes hår nästan svart. Hon gör inget väsen av sig, men det är henne man frågar om man inte hittar veganmargarinet eller inte vet hur man ska spänna upp presenningen som fungerar som regntak över elden. Hon utstrålar förnuft och stadga: en kvinna som gått igenom en kris och funnit sig själv.

- Kärnvapen är det värsta symptomet på ett sjukt samhälle. Utan att ett enda vapen har avfyrats sen Hiroshima har hundratusentals människor i USA dött av kärnvapen, dels av testerna och dels av hanteringen. Och det kostar så otroligt mycket pengar.

Bara det här nio miles långa stängslet kostar en miljon pund per år att underhålla. Och att ta ut

konvojen och alla stödfordonen en gång i månaden: polislöner för att vakta dem, bensinpengar... och på den här jorden svälter samtidigt människor. Det är som att åka med ett tåg som rusar fram i allt högre hastighet mot en trasig bro - och samtidigt oroas sig över vilken middag man ska välja från tågmenyn. Här lever jag mitt liv så som jag vill att livet ska vara.

Jag kan inte låta bli att protestera. Jag skulle aldrig kunna stänga av och låtsas att det inte finns några fattiga i världen, bara för att jag lever ett bra liv. Jag kan inte blunda för Sydafrika, för kärnvapen. Världen är en cirkel, där allt har ett samband. Hur kan man spränga en bomb i öknen och tro att effekterna av bomben stannar där?

Jag var inte alls politisk när jag var ung. När jag var 13 år läste jag en bok som hette Hiroshimas barn, berättelser där barn har skrivit ner allt de minns från bombnatten. Den boken blev en chock för mig, en verklig chock. Jag hade varit så oskyldig, så skyddad! Jag visste inte hur hemska människor kunde vara mot varandra!

Boken påverkade hela min vardag, jag levde i en ständig rädsla, fruktade vartenda flygplan jag såg på himlen. De vuxna förstod int alls min rädsla och min ångest över dödandet...

Dido öppnar en av de tre burkar där lägrets post förvaras. Många av kvinnorna är skrivna i lägret och brevbäraren kommer två gånger om dagen och lämnar posten till någon vid elden. Dido suckar lite över den oordnade posten. Hon har ett organisatoriskt drag, som sticker av lite i lägret.

- Vi borde kanske arbeta mer aktivt mot ett oorganiserat umgängessätt på Greenham, fast det är vi nog för oorganiserade för... Det är lätt att hierarkin och organisationen smyger sig in, eftersom man är så tränad att umgås så. Ibland blir jag nog lite för dominerande. När jag kom tillbaka från fängelset skällde jag på kvinnorna för att de hade gjort klister i de bästa grytorna, fast de brydde sig som tur var inte. Att organisera Greenham är som att organisera en katt.

Sakta men säkert arbetar hon sig genom brevhögen. En del - tidningsurklipp, brev, bilder - klistrar hon in i lägrets dagbok, annat sparas tills nästa gång någon ska till banken eller till rätten. Det mesta är uttalanden poliser gjort vid olika arresteringar. Dido antecknar noggrant datumen för de olika kvinnornas rättegångar i sin anteckningsbok.

Ju större offer, desto mer idealism?

- Mina syskon säger att jag är galen som lever så här. Om de hade gjort det jag gör hade de offrat mycket. Jag gör det inte. Jag vet inte varför det har blivit så

här. Att det som är ett offer för mina syskon inte är det för mig. Vi är mycket olika, trots att vi fått samma uppfostran. För min bror har pengar alltid varit viktigt. När han var liten hann han knappt med skolan för alla sina extrajobb. Det är som om vi vore födda med olika väderingar och prioriteringar.

Kanske kan man offra sig för saken, utan att få mer tillbaka än vad man ger. Några kanske kan: det finns ju masochister och martyrer, människor som på något sätt mår bra av att plågas. Kanske har de så svårt att känna sitt eget värde, att de måste vara något så extremt som martyrer för att tycka att de betyder något. Men jag tror inte på martyrskap.

Lida för sakens skull

Det finns ingen mening i att komma hit och lida, att hata livet här men ändå vara kvar - för sakens skull. Man ska inte kasta bort sitt liv. Man ska inte låta offret bli för stort.

Jag ställer mig inte framför konvojen för jag vill inte bli dödad, jag åker inte till Centralamerika och engagerar mig i motståndsrörelsen, för jag vill inte bli torterad. I det här landet kan man göra så mycket utan att riskera sitt liv.

Jag är ingen hjälte, men jag tror det är viktigt att man tycker om sig själv och den människa man är. Mycket ont har gjorts på grund av självförakt.

Även om det utåt ser ut som om det råder total brist på formulerade principer i Greenham Common, så finns det en tanke bakom de odiskade kopporna, som inte diskas enligt någon disklista, och bakom elden, som matas med ved bara om någon känner för det. Det finns en tanke i oorganisationen och bristen på regler.

Målet som kvinnorna vill uppnå med sin kamp är ett samhälle som bygger på samma principer som livsformen i Greenham: icke-hierarki, ickevåld, icke-organisation.

Det är ingen slump att målet och kampformen överrensstämmer. Anser man att vissa principer är så viktiga att man kämpar för att bygga ett nytt samhälle på dem, så genomsyrar de även arbetssättet i ens kamp. Målet skapar medlet. Och tvärt om, medlet skapar målet.

Man kan fråga sig

vad det är för nytta med att skriva om varför folk kämpar, och vad de kämpar mot?

Att fråga *varför* vi kämpar, inte bara mot *vem*, hjälper oss att förstå. Det hjälper oss att dra paralleller. Att det som hände för hundra år sedan, eller kanske tio, kan man känna igen i det som händer idag. Det hjälper oss att förutse problem, vad vi ska akta oss för. Och vad vi ska sträva efter och kämpa för.

De som har makten över våra tankar har varit effektiva i sin strävan att göra oss till delar av systemet.

När vi hade varit i Greenham ett tag, påpekade kvinnorna för oss att vi själva visade att vi gått på propagandan, bara genom att fråga oss vad kvinnorna offrar genom att vara i Greenham. Vi kunde lika gärna frågat Svensson vad han förlorar genom att inte vara där.

Hur ska vi veta vad som är vårt genuina "jag" i denna tankekarusell, som vi inte själva satt fart på. Finns det något innerst inne, som bara är jag - eller kom jag bort på vägen? Kan jag hitta hem?

Kanske. Trots mycken propaganda och stort motstånd orkar människor ändå gå emot strömmen, de orkar leta efter sig själva, vågar kämpa. Det finns ändå hoppfulla tecken på att en drivkraft är starkare än någon annan: viljan att bli den man innerst inne är, och en stark önskan om att alla andra också ska få utvecklas till att bli sig själva.

Vecka efter vecka, år efter år, har kvinnorna bevakat alla utfarter från militärbasen. För att påminna oss om att de strävar efter en värld utan vapen

MOA – 100 ÅR

av Kerstin Engman

Den 2 november 1890

föddes Moa Martinson. Hennes mor var en 19-årig ogift piga, som fått lämna sin tjänst på en gård utanför Motala när nedkomsten närmade sig. Hon sökte sin tillflykt till föräldrarnas förfallna torp i Vårdnäs utanför Lin-köping.

Den unga pigan döpte sin dotter till Helga Maria, ett namn som hon ansåg borde ge flickan tur. Helga tillbringade en stor del av sin barndom i Norrköpings fattiga förstäder och på gårdar runt stan. När hon var sex år gifte sig modern med en arbetare som hade häftigt humör och var mycket törstig. Dessa egenskaper gjorde att han hade svårt att behålla de arbeten han fick och den lilla familjen var tvungen att flytta ofta. Eftersom de ofta stannade ett par månader - eller veckor - på samma ställe blev Helgas skolgång mycket sporadisk. Trots det gick hon ut skolan med goda betyg vid 13 års ålder.

Moa fick stor frihet

Moas barndomsupplevelser av fattigdom och nöd skulle spela en stor roll för hennes liv och hennes författarskap. Den andra viktiga faktorn i barndomen var modern som älskade sin dotter och var mycket mån om henne. Men modern hade fullt bekymmer med att hålla liv i familjen när styvfadern gick på fyllan, och lilla Helga blev ofta lämnad åt sig själv. Det innebar att hon fick stor frihet att utvecklas efter sina egna förutsättningar utan alltför mycket hämmande uppfostran.

I ungdomen skrev Helga gärna dikter, det var högstämt lyriska poem, så som hon trodde att litteratur måste vara. Hon läste alla böcker hon kom över, vilket i första hand var bibeln och den tidens populära kolportageromaner.

Helga fick möjlighet att utbilda sig till kallskänka och under ett par år arbetade hon i restaurangkök runt om i mellansverige. Men i 20-årså-

dern kom hon att upprepa sin mors öde. Hon blev förtjust i en tio år äldre arbetare av samma snitt som styvfadern, stilig men med hetsigt temperament och stort spritbegär. Hon blev gravid och snart satt hon som mor på hans ensligt belägna torp, Johannesdal, i Sorunda i Sörmland. Hon fick fem söner på lika många år.

När man läser vad som skrivits om Moa får man lätt intrycket att det var ett tragiskt och oblikt öde som placerade henne på det lilla torpet i skogen. Då bortser man från att den unga Helga var en kvinna med stark vilja och stor handlingskraft och inte något lätt offer för omständigheterna. Kanske var det hennes överbefolkade och kringflackande barndom som fick henne att välja livet på det ensliga torpet, där hon blev kvar till sin död 1964.

Solidarisk med sin klass

När Helga valde en arbetare till make valde hon också ett liv i fattigdom. Hon hade inte saknat anbud från män med bättre ställning men Helgas starka solidaritet med sin mor fick henne att stanna i sin klass.

I ensamheten på torpet försökte Helga fylla de luckor som den oregelbundna skolgången läm-

på mat. Det mesta av Helgas kraft och fantasi gick åt till att hålla svälten borta. Maken var stenarbetare och som sådan organiserad syndikalist, hans fackliga aktivitet intresserade Helga mycket. 1922 startades en syndikalistisk L.S.-avdelning i Sorunda där Helga blev en av de drivande krafterna. Hennes engagemang uppmärksammades av socialdemokraterna och samma år blev hon invald i Sorunda kommunalfullmäktige.

Den första artikeln

Men den största betydelsen för framtiden fick det brev som Helga skickade till den syndikalistiska tidningen *Arbetaren* i oktober 1922. Tidningen hade inrättat en sida som kallades *Kvinnan och hemmet* med *Elise Ottesen-Jensen* som redaktör. Hon skrev under signaturen *Ottar*.

Arbetarens kvinnosida skulle behandla kvinnors problem, men även upplysa om socialismens idéer för att skapa större förståelse hos arbetarhustrurna för männens politiska arbete.

Till den första kvinnosidan hade Ottar skrivit en programförklaring som även behandlade arbetarkvinnornas ointresse för politik. Hon var rädd för att arbetarnas söner skulle komma att förakta sina

mödrar, eftersom de ofta av oförstånd motsatte sig den politiska kampen.

Som sekreterare i Sorunda L.S.-förening läste Helga med stort intresse *Arbetaren*. Egentligen höll hon med Ottar om att arbetarkvinnorna borde få mer kunskap om den politiska kampen. Men det där om att söner skulle komma att förakta sina mödrar och den mäs-trande, patriarkala tonen retade henne. Kvinnosidan och Ottars artikel blev det tillfälle Helga (omedvetet) väntat på för att få ge form åt sina tankar. Kvinnofrågor var ett ämne hon, av helt naturliga skäl, kände sig behärska och att skriva till kvinnosidan måste ha upplevts både tryggare och an-

En ovanlig bild av den verksamma Moa. Sommar på torpet Johannesdal

nat. Hon var mycket intresserad av politik och läste tidningar och böcker så ofta hon kom åt. Snart utvecklade hon en frispråkighet som utmanade de konservativa sorundabornas minimala tolerans mot avvikande. Främst angrep hon sociala orättvisor och religiöst bigotteri och hyckleri.

Under första världskriget och 1920-talet drabbades familjen svårt av arbetslösheten och bristen

gelägnare än att ge sig in i debatterna om organisationsfrågor och utrikespolitik. Behovet att formulera sig i skrift pockade, genom det politiska engagemanget fick hennes skrivande en ny mening. Helga ville förändra samhället och fästa uppmärksamheten på de arbetslösas fruktansvärda villkor.

Ottar mottog Helgas brev i ett skamfilat kuvert, såg till att den bristfälliga stavningen och

Sina första bokmanus plitade Moa ner för hand, men efter 1935 användes denna ärevärda skrivmaskin

syntaxen rättades och att det blev infört under rubriken "Kvinnan och syndikalismen". Helgas första artikel ger intryck av ett stort engagemang och ett nyfiken provande av språkets och skrivandets möjligheter. Det innebar samtidigt att hon i sin strävan att säga så mycket som möjligt, inte följde någon rak linje i sitt resonemang utan artikeln drog iväg mot alla möjliga håll:

Jag tror ej att någon syndikalists hustru har den tanken att få lika mycket betalt i en fabrik som mannen. Skulle någon tänka så, är det dock ej heller så underligt. Kvinnan har ju många gånger som flicka, hustru och änka, ensam varit familjeförsörjare.

De egna erfarenheterna måste få ett utlopp, men ibland kolliderade de med de manliga syndikalisternas dogmer, som att kvinnor skulle ha mindre betalt för sitt arbete. Till en början försökte Helga balansera den här konflikten.

Självförtroendet stärktes

Snart kom Helga att bli den flitigaste medarbetaren på Arbetarens kvinnosida under signaturen "Hel-

ga". Hennes skrivlust och agitationsiver välkomnades av den stridbara Ottar. Ottar fick stor betydelse för att Helga började skriva regelbundet. Att Ottar trodde på hennes begåvning stärkte Helgas självförtroende som skribent. På Arbetarens kvinnosida fick hon testa sina åsikter och idéer, hon fick pröva olika sätt att skriva, hon fick träning, träning, träning.

Helga gav sig in i de flesta debatter som fördes på kvinnosidan. Hennes inlägg var till en början rödglödgat agiterande och programenligt syndikalistiska. Ofta drog hon den politiska slutsatsen att bara socialismen införts skulle de flesta problem lösas av sig självt, om det så gällde fosterförföring, barnuppfostran eller dammode. Men så småningom skrev hon också filosofiska betraktelser, kåserier och moraliska berättelser där agitationen var nedtonad, men den politiska knorren saknades sällan.

Helga var alltid angelägen om att betona att man också skulle kunna komplettera varandra och

måste slåss för socialismen tillsammans. Hon ville till en början inte bli betraktad som en ensidig kvinnokämpe utan som den som värnar om kamratskap mellan makar.

Att män och kvinnor skulle vara jämlika och att kvinnorna skulle delta i de politiska mötena var på 1920-talet svårsmält för de manliga kamraterna. Några som kände sig trampade på de ömtåliga manliga tårna ansåg att Helga "förde den mot mannen fientligt stämda feministens talan i mestadels oträngt mål."

Radikalare i sin kvinnosyn

Senare under 20-talet skulle Helga komma att inta en mer feministisk hållning, mindre försonande mot männen. Erfarenheterna av de manliga kamraternas bristande kamratlighet mot arbetarkvinnorna, och deras illa dolda uppfattning om kvinnan som ovidkommande i alla viktiga sammanhang, drev henne att bli betydligt radikalare i sin kvinnosyn.

Till skillnad från många av sina manliga kollegor var Helga aldrig högrädd och dogmatisk

i sina artiklar. Hennes goda humör, vida svängar och sinne för självironi, gjorde att även manliga kamrater gav sig in i debatterna på kvinnosidan.

På två år hade *Kvinnan och hemmet* därmed blivit Arbetarens mest spännande och livliga debattforum. Så småningom fick *Kvinnan och hemmet* en allt mer utpräglad kvinnopolitisk profil. Ottars radikala inställning och hennes politisering av kvinnofrågorna blev en utmaning för de manliga syndika-

En ung Moa, fotograferad i slutet av 10-talet när hon ännu är helt okänd

listerna på Arbetarens redaktion. I juni gav sig Ottar i kast med frågeställningen; "Varför är det så svårt att få kvinnorna organiserade?" Helga spädde på med en artikel om lika lön för lika arbete för kvinnor och män.

Kvinnosidan politiserades

I och med detta hade de tagit steget över från traditionella kvinnofrågor som barnafödande och barnuppfostran, till de "manliga" organisations- och lönefrågorna.

Den debatt som följde om kvinnors organisation i särskilda föreningar, gav riklig näring åt redaktionsledningens missnöje med Ottar. När Ottar en dag ringde redaktionssekreterare Ragnar Casparsson och bad honom betala ut ett honorar till Helga, blev det den utlösande faktorn. Casparsson förklarade för Ottar att han själv och flera "härupe", det vill säga redaktionsledningen, inte ansåg att det Helga skrev var så särskilt värdefullt, och hon borde inte honoreras framför andra. Dessutom, påpekade han, borde *Kvinnan och hemmet* innehålla sådana saker

som angavs i rubriken, det vill säga matlagning, fläckurtagning och liknande. Organisationsfrågor skulle behandlas på annan plats i tidningen. Därför ville han i fortsättningen godkänna kvinnosidan innan den gick i tryck.

Ottar kunde inte acceptera att sättas under Casparssons censur och dagen därpå sade hon upp sig från Arbetaren. Stämningen på tidningen var mycket upprörd. Casparsson försökte tysta ner Ottars avsked för att slippa en offentlig dis-

kussion. Men väl medveten om kvinnosidans popularitet och sin starka ställning ute i många L.S. krävde Ottar att få ge läsekretsen en förklaring till sitt avsked. Hennes avskedsbrev infördes samtidigt med ett bemötande från Casparsson. Båda valde att ställa Helga i fokus.

Ottar beskrev vilket trofast stöd hon haft av Helga och vilket stort värde hon satte på hennes inlägg.

Casparsson siktade in sig på de båda kvinnornas formella brister. Ottar hade kvar lite norska i sitt språk och Helga hade problem med stavning och interpunktion, någon på redaktionen var tvungen att rätta deras artiklar.

Dessutom påpekade han att Helga trots att kvinnosidans inlägg inte skulle honoreras, mottagit flera mindre belopp.

Naturligtvis blev Helga topp tunnor rasande över Casparssons avspisning av Ottar och henne själv. Hon påpekade hur löjlig en sida om matrecept skulle te sig för de arbetslösa och utfattiga som knappt hade pengar till mat. När Casparsson försökte lugna ner den het-siga stämningen genom att publicera en novell av Helga, fick det motsatt effekt. Hon skrev ett ursinnigt brev till tidningen. Brevet inleddes med "Jag fodrar vartenda ord kommer in -".

Spydiga kommentarer

Casparsson beslutade att ta Helga "bokstavligen" och publicerade inlägget orättat. På grund av den upprörda stämning Helga befann sig i, innehöll brevet ovanligt många språkliga fel och Casparsson ansåg sig tydligen ha vunnit en poäng på att visa upp det för läsekretsen och själv komma med några spydiga kommentarer.

Men trots de stora formella bristerna innehåller Helgas avskedsbrev till Arbetaren ett grandioöst anslag:

Ni säger att "vi härupe" ej tyckt om "Helgas" skrivsätt. - O.b.s.! jag har aldrig haft en tanke på att skriva för att bli "omtyckt" af redaktionen jag har ej skrivit för att bli "omtyckt" af någon. - Jag har skrivit skilldringer ur fattiga kvinnors lif - jag har även försökt framställa hur det möjligen skulle kunna låta sig göra att komma ur - fattigdomens o okun-nighetens helvete - vartenda ord jag skrivit - är allvarligt genomtänkt - skilldringerne fins

Moa tillsammans med den älskade, högt beundrade modern och sonen Erics dotter Harriet

addr. till om så fodras - enstaka gånger har jag citerat Nexö - Sinclair - Krapotkin o strindberg.

Det är möjligt att inte De heller är "omtyckta" af redaktion - vidare säger Casparsson "att det överenskommits att manus till kvinnos. ej skulle honoreras - Då hade det hört eder till att hålla den överenskomelsen Att ej kamraterna landet rundt skall tro Underteckndt minerat "Arbetarens" kassa - vill jag nämna både arbetet jag gjort å betalning jag fått - Under loppet af 1 1/2 år har jag levererat till kvinnosidan c:a (130) artik. c:a ett hundra-trettio artik. som alla varit införda o har därför i små-poster allit som allit erhållit 85 kr åttiofem kr

Förra lördagen samma dag då Casparsson spydiga o virriga kommentar publiserades sättnes (10) tio kr. Varför gordes det -? Skulle det vara plåster -? Jag har alldrig begärt pengar af Casparsson - Ottars framställan om något ho-

norar åt undertecknad hade ju kunnat afslås utan kommentar - "Det är inte roligt vara en stor padda i en liten pöl" eller hur Casparsson -?

Efter sitt uttåg från Arbetaren startade Ottar en egen tidning som hon kallade *Vi kvinnor*. Men den blev en alltför tung ekonomisk börda och kom bara ut under nio månader. Därför blev både Ottar och Helga flitiga medarbetare i ungsocialisternas tidning *Brand*. Där fick Helga också sin första roman *Pigamma* publicerad som följetong 1928.

Vid det laget var "Helga" på väg att byta identitet och bli Moa. Hösten 1927 använde hon signaturen Moa för första gången i en artikel i tidningen *Tidevarvet*.

Nästan samtidigt råkade hon luffarpoeten **Harry Martinson** vid ett besök i Göteborg. Han skulle komma att förse henne med andra ledet i författarnamnet Moa Martinson, det namn hon använde vid den officiella debuten med romanen *Kvinnor och äppelträd* 1933.

Haga - Korsvägen

av Anna Broman

Det är varmt, nästan lite kvavt. Jag är på väg hem. Vikar av från kullerstensgatorna i Haga och ut på Södra Allégatan. Solen har stannat kvar som ett rött sken ovanför hustaken och ljusen från hamnen mildrar nattens mörker.

Jag går lugnt längs allén som är tom på människor.

- Har du eld?

Jag rycker till. Alldeles intill mig står en man eller pojke, jag vet inte vilket. Jag undviker hans blick. Ser bara att han håller en cigarrätt i handen. Ska jag stanna och tända den? Nej då kanske han tror något. Börjar prata. Jag plockar fram tändaren ur fickan, kastar den till honom:

- Här, du kan behålla den.

Och så fortsätter jag gå. Bakom mig hör jag hans röst:

- Hörru, tjejen...

Jag skyndar på stegen. Vid Viktoriagatan är det rött ljus. En bil kommer körande från motsatt riktning, saktar in och stannar vid övergångsstället.

Jag kan inte se något ansikte bakom ratten. Men jag känner hans blick. Varför blir det inte grönt? Jag trycker otåligt på ljusknappen. Bilen står kvar. Jag försöker göra mig osynlig. Drar upp axlarna. Låter blicken försvinna bort mot människorna och ljusen på Avenyen. Men jag är inte där, jag står här under gatlyktan och mannen ser på mig och liksom den skrämde haren framför billyktorna dras jag mot plåt och bil och man och in i hans mörker.

Det slår om till grönt. Mannen svänger långsamt ner mot Rosenlund. Jag skyndar mig över gatan. Hjärtat slår hårt. Jag försöker skaka av mig det obehagliga. Reser på huvudet. Blicken rakt fram. Försöker se stolt, oberoende, nästan jäktad ut. Som om jag

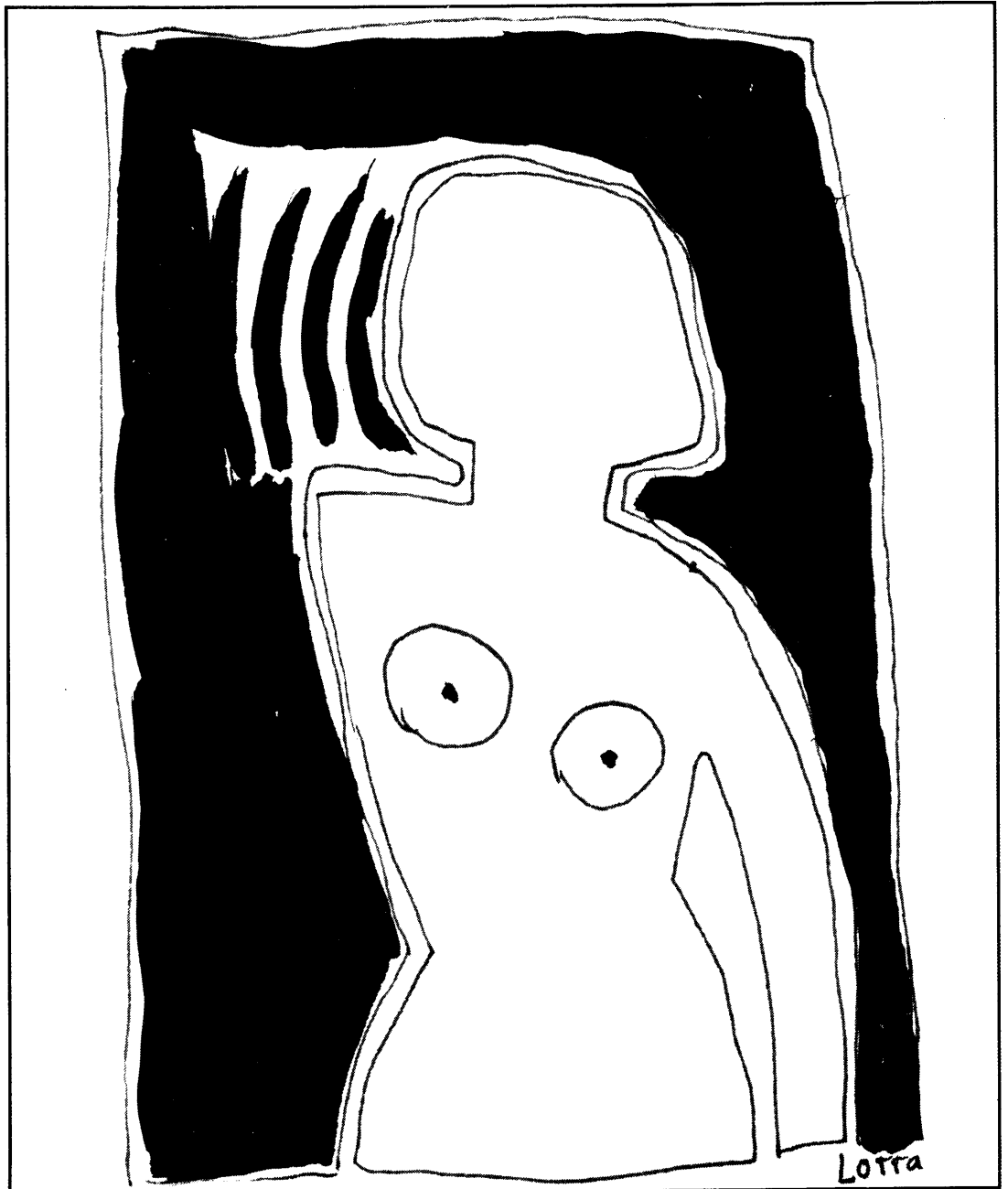
hade ett mål. Vara på väg till ett möte. Och inte bara till min ensamma säng.

Men jag är ensam. Ensam och möjlig.

När jag bodde i Johanneberg brukade jag ibland promenera sista biten genom en skogsdunge. Jag hade hört berättas att en tjej blivit våldtagen i dungen och därför brukade jag oftast ta omvägen uppför trapporna i stället.

Andra gånger blev jag så förbannad över min egen rädsla att jag med flit valde dungen.

Det är min stad och jag har rätt att gå var jag vill.

klockan två på natten

På vägen genom dungen brukade jag öva det inre skriet.

Jag tog sats i maggropen och lät det mest fruktansvärda skri jag kunde åstadkomma sprida sig i kroppen. Jag kunde känna hur skriet skakade inuti mig, hur alla muskler spändes och kroppen darrade och då bli trygg igen. För jag visste att vem som än försökte något skulle förintas. Jag skulle vråla och vråla så att träden skakade.

Trodde jag.

Antagligen skulle det aldrig bli så. Jag skulle aldrig våga låta det där skriet komma ur mig. För tänk om jag bara missförstått allt. Tänk om han bara råkat snubbla och inte alls menat så?

Jag minns när jag blev överfallen i Egypten. Jag var strandad på en ö i Nilen och satt och väntade på att sis-ta båten skulle ta mig tillbaks till fastlandet. Bredvid mig väntade en egyptisk pojke. Plötsligt är han över mig. Svär åt mig och försöker få ner mig till marken. Men jag skriker inte. Jag svär inte, slår inte. Jag darrar, gråter lite, försöker övertala honom att sluta.

Till slut lyckas jag fly och blir upplockad av en turistbåt med italienare. Men det där skriet som aldrig kom fram väntar fortfarande i kroppen.

Jag viker av in på Avenyen.

Ser jag ut som en hora? Är kjolen för kort? Jag speglar mig i skyltfönstret. Kanske skulle jag lånat ett par byxor hos kompisen.

Uteserveringen på Avenyen är på väg att tömmas. Det sista ölet och vinet försvinner ur glaset.

Det känns skönt att vara tillbaka i ljuset igen. Neonljuset.

Utanför korvkiosken är det kö. En polispiKET står parkerad en bit bort.

Skönt. Jag saktar in lite på stegen.

Möter ett gäng grabbar på väg nerför gatan. De pratar högt. Skrattar.

Så får en av grabbarna syn på mig. Breder ut armarna och kommer emot mig.

- Hallå för fan lilla bruden...

Jag tar ett snabbt steg åt sidan och lyckas undkomma hans grepp. Han snubblar till och muttrar något.

Jag längtar hem. Till min säng. Till tekoppen och böckerna och mig själv.

Här ute har jag slutat existera.

Halvfulla karlar i slips och kostym äter korv med mos. Stirrar.

- Fy fan hon var jävligt fin...

Jag vill inte, men kan inte låta bli att höja huvudet

igen, svänga lite på höfterna. Jag blir sådan som de vill se mig och jag hatar det.

Götaplatsen ligger tom och öde sänar som på några raggarbilar som svänger runt refugen på en av de eviga resorna upp och nerför Avenyen.

Det ser mörkt ut nedåt Berzeligatan. Jag slutar att vara arg och blir rädd igen. Ska jag ta en taxi? Men det var kö vid taxiståndet och dessutom dyker en rubrik ur Afonbladet upp i mitt huvud:

"Kan vi lita på taxi?" Underrubrik: "Anna tog en taxi - hon ville ju komma säkert hem".

Artikeln berättade att flera kvinnor blivit våldtagna i falskskyltade taxibilar den senaste veckan och att det gäller att man är på sin vakt. Jag orkar inte tvivla. Knyter nyckelknippan hårt i handen och går vidare. Glasskrapan vid Korsvägen talar om att klockan är 2, 27. Det är tjugo grader i luften.

En tom nattvagn är på väg från Mölndal och in mot stan.

Jag har två kvarter kvar. Snart hemma. Jag slappnar av och märker att jag fått ett sår i handen av att krama nyckelknippan för hårt.

Hur kunde jag bli så rädd?

Ingenting har ju egentligen hänt. Jasminen blommar, från en balkong sjunger Tommy Körberg och jag har nog väldigt lätt för att inbilla mig saker och ting.

Nästan framme vid porten får jag syn på bilen som saktar in. Jag vänder bort huvudet och stirrar in i cykelhandlarns skyltfönster.

Hjärtat slår hårt. Armarna förlorar sin kraft. Jag fumlar med nyckeln. Lyckas inte få in den i låset.

Jag hör hur han rullar ner rutan, känner hur han böjer sig fram över sätet alldeles bakom min rygg.

- Heej...

Hans röst får mig att börja gråta.

Jag trycker fram koden, sliter upp dörren. På väg upp för trapporna hör jag bilen göra en rivstart.

In i hissen, dra för gallret. Femte våningen.

Jag står en halvtimme i duschen och låter det varma vattnet strila över min kropp.

Tar sedan en kopp te och sätter mig vid köksbordet.

Pariserhjulet har stannat och pulsen är normal.

Långt därborta skymtar hamnens ljus.

Staden är så vacker. Men den är inte min. Det var det jag hade glömt.

Nattens stad är inte min. Den är deras.

och trädet svarade

av Sara Lidman

Hur många har läst Sara Lidmans bok och trädet svarade. Jag hade inte hört talas om boken förrän jag fick den i min hand för ett par dagar sedan.

Det är inte konstigt att jag inte kände till den, eftersom boken inte recenserats någonstans, och inte finns att hitta i handeln.

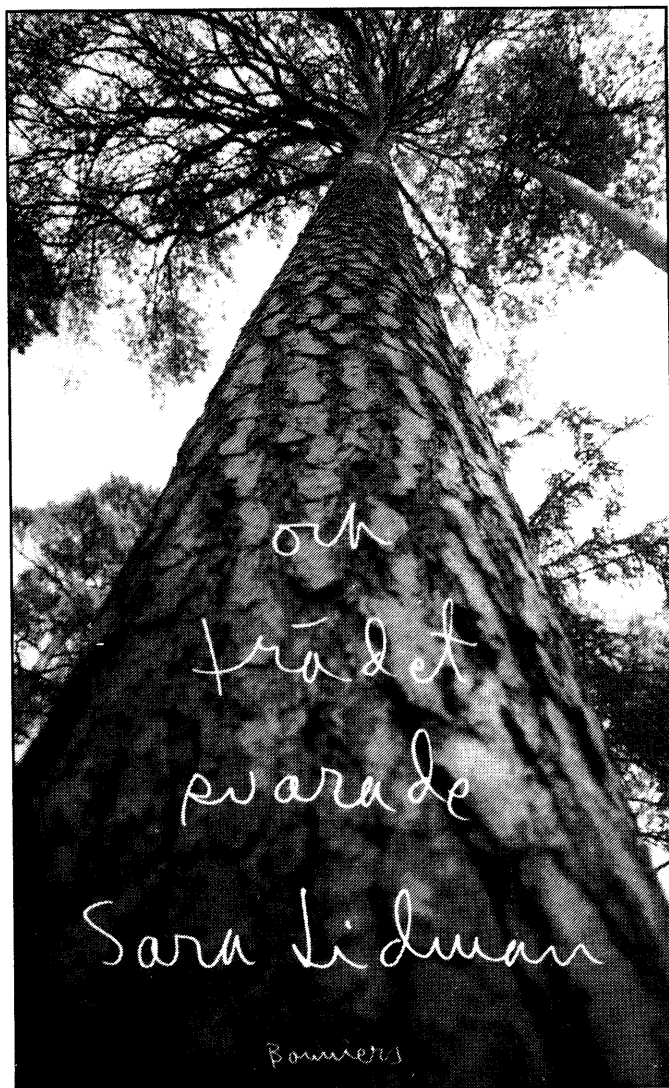
Nog märks det att högervindarna fortfarande blåser, såsom de gjort under hela åttiotalet. Nu gäller helt andra värden.

"Engagemang" har blivit ett löjligt ord i etablisemangets öron.

Att bry sig, och vara upprörd över sakernas tillstånd i samhället, anses nästan hysteriskt av dem som sitter i smöret.

Och en kvinna som Sara Lidman är mycket obekvämför etablisemanget. Att förlöjliga, eller låtsas att någon inte finns innebär att man är rädd. Rädd om sitt skinn och sina pengar.

Men vi bekymrar oss inte om dem, vi vet att deras åsikter är ofruktbara, och berör endast ett fåtal.

och trädet svarade består av 45 artiklar och föreläsningar, eller kortare stycken av funderingar. Artiklarna har varit publicerade i oli-

ka tidningar och tidskrifter under åttiotalet.

Vi Mänskor publicerar ett par stycken ur boken.

Vem sponsrar Gyllenhammar?

Näst Bofors är Sponsring det stora ordet för dagen.

Det finns några moralanter som påstår att sponsring är fult det? Inte för att deras ve-rop kommer i tryck, men man anar att dom lurar där någonstans i buskarna och skulle vilja hindra ärliga konserter att satsa på konst! I varje fall kan ingen berömma Sponsringen utan att göra det mot en svart tavla av inbillade puritanter.

Häromkvällen visade Magasinet snuttar från Metropo- litan där en väldig uppsättning av Turandot kostade 1 600 per biljett och den efterföljande supén 1000 kronor per kuvert - eller kanske var det ännu mer. Men man fick förstå att den som sett något så värdefullt också bör äta och dricka förstklassigt.

Det här var ju dyrt - men skulle ha kostat ännu mer - utan sponsring. Även Gyllenhammar i Svenska Volvo är med och understöder Operakonsten i USA. (Som tack för Dallas och Rambo?)

Men hur kan Gyllenhammar ha råd?

I själva verket är det arbetarna från Göteborg, Jukka- sjärvi och Jugoslavien som arbetar ihop vinst åt Volvo - ett mervärde - som Gyllenhammar kan spendera. Varför ska det gå till honom?

I Kiruna hade gruvarbetarna en symfoniorkester på fyrtioalet. Alltså inte bara inbjöd dom stora orkestrar att komma och ge konserter. Men de spelade själva. Så länge

som fingrarna klarade sig undan kärlekskramp spelade de. Det berättades om hur dessa amatörer hade nothäftan med sig i unikaboken och "läste på spel-läxan under kafferasten. Några få blev mycket skickliga och för alla innebar detta musicerande ett oerhört lyft. Då och då gav de konserter där anhöriga och grannar och byabor runt omkring kom för att lyssna "på gruvorna som ska spela Beethovens sexa och Schuberts ofullbordade".

En av vinsterna med detta musicerande var att man förstod musiken på ett djupare sätt... att man kunde uppskatta de professionella mer än man annars skulle ha gjort. Man hörde vilka svårigheter de överkommit... hur oändligt mycket det finns i musiken... som skulle fordra ett liv att göra rätt visa...

Folkets hus-rörelsen tillkom för att arbetarna i Sverige skulle ha lokaler att träffas i där de kunde spela - folkmusik och jazz och symfonier - där de kunde göra teater och ordna debatter, träffas och dansa och ordna sammankomster med folk från andra orter

SAMT

inbjuda symfoniorkestrar och de stora städernas teatrar. För hus hade man, lokaler! Folkets hus hette de.

Vad används Folkets hus till nu? En förbluffande stor del av utrymmet används för filmvisningar. Åttiofem procent av filmerna kommer från Hollywood. Och desto längre från Metropolen desto rårare är utbudet. Fem utan nåd... Rambo... Karate Kid... bort till Killing them softly...

Och med det absoluta påbudet att detta är vad folk vill ha! och därmed jämt! för såna är folk! är det nån som kräver annat hör han inte till folk utan är nån förmyndartyp som ska hålla käften...

Den svenska levnadsstandarden har nu nått en sådan höjd att endast ett fåtal når upp till den! lyder ett talesätt.

Och faktum är att det fåtal som har arbete utnyttjas så hårt att de inte orkar spela något på fritiden. Tänk på Arbetets döttrar - dom som rensar sill och tillverkar strumpor åt oss - enligt ett oförglömligt reportage i TV. Det är uteslutet att de som utför ett så ohyggligt tvångsarbete skulle orka ha någon krävande hobby. "Man kanske slinker in på en bio nån gång... och då ser man ju vad som bjuds... inte blir det tid att välja eller åka långt..."

De skulle älska opera och Stravinskij och hela Baletten - men det fordrar att man hade tid och möjlighet att ta fram musik och dans ur den egna kroppen.

Bitterheten över att betala skatt "till den där finkulturen" är inte ett förakt för de mirakel som finns i mänsklighetens samlade kulturarv, utan det att de hårdast arbetande uteslås från dessa skatter.

När Gyllenhammar och Rockefeller "sponsrar konsten" är det den yttersta demonstrationen av makt. Dessa herrar ger i gåva bort en del av de vinster som deras anställda svettats ihop åt dem. Arbetarna på Volvo hade naturligtvis räddat Angeredsteatern i stället!

Aldrig har kapitalets makt visat sig mer skamlöst än i dessa tider. Att se miljardärerna gå på Metropolitan och sedan Åta... höra dem tala om musik och teater som champagne och läckerheter att konsumera, och mitt i käkandet och sminket och pussandet så är det - sponsring de utöver i inbördes välgörenhet.

Nedlagda gruvor och städer... uttrangerat rekryteringsunderlag... "tack vare rationaliseringar ökar vinsterna så att utrymmet ges för sponsring..."

Hur länge ska världens arbetare sponsra kapitalägare som far fram som kannibaler.

Aftonbladet 22/4 1987

Kostnader i löv och liv

Kemikalierna spar 30 miljoner per år, hävdar domänverket i en rubrik i DN 7/12. Det triumferande påstående väcker en rad frågor hos läsaren, sådana som : Vad kostar skyddsutrustning åt personal som ska framställa och transportera kemikalierna? Hur förvara restlager av överblivna gifttunnor så att olyckor som de i Seveso och Teckomatorp inte upprepas? Hur ser skogsbolagen på forskningens senaste rön angående sambandet mellan cancer/fosterskador och lövslybekämpande kemikalier?

Men en fråga blir för dagen helt oavvislig - SPRÅKBRUKET. Den människosyn och samhällsåskådning som ruvar i MoDos och domänverkets påstående. "Kemikalier spar miljoner åt skogsbruket per år".

Vad är det som sparas?

Lönen åt unga människor som annars skulle få arbete.

Att *jaga kostnader* betyder i verkligheten att *jaga folk* - från försörjning, från bostad, från hemort, från föräldraskap.

Att privatägda bolags direktörer berömmar sig av att kunna hålla kostnaderna (det vill säga arbetarna) nere, ligger ju i sakens natur. Ett skogsbolag som MoDo är bara redovisningsskyldigt för aktieägarna, som kräver högsta möjliga vinst. Lönsamheten är för dem verksamhetens övergripande mål.

Men domänverkets ägare och uppdragsgivare är ju

medborgarna! Svenska Folket! Hur kan då domänverkets högsta talesman yttra sig ordagrant som ett privat-ägt bolags chef? Att hålla kostnaderna nere för domänverket betyder helt enkelt att hålla den svenska allmänheten nere!

Domänverket är inte det enda av våra samhällsägda företag som har glidit in i detta språkbruk. Styrelserna för SJ, posten, Sveriges Radio, LKAB med flera, för samma språk. Som om det gällde att smickra några ansvarsfria aktieägare utomlands kör de med löften om hur de spar miljoner här! vi jagar kostnader! vi lägger ned samhällen och olönsamma bitar överallt! snart kan verksamheten försiggå utan folk alls!

Har riksdagen formulerat denna människofientliga målsättning åt de samhällsägda verken? Eller har dessa verk några hemliga förtrogna bortom sina offentliga och officiella uppdragsgivare?

Eller har denna vinst till varje pris bara omärkligen smugit sig in i vårt språk, ockuperat normalsvenskan

satt sig som kemikalier i modersmålet tills medborgarna blivit en enda belastning andlösa kostnader att jaga lövsly att bekämpa

Dagens Nyheter 15/12 1983

Våldtäkten som konvention

En gammal kvinna i Östafrika - på sextiotalet - berättade för mig om den traditionella sexualfostran som funnits i Kikuyustammen före missionärernas ankomst. Varje by hade en särskild hydda där de unga träffades flockvis och "lärde sig leka på vägen". Det var konsten att smekas utan att bli med barn - vad vi skulle kalla avancerad petting. Kondomer var okända - och skulle vara obehövliga för en väluppfostrad medlem av stammen. Kondomer uppfanns i samhällen som saknade intresse för sexualitet som en skön konst - enligt denna urmamma.

Om ett par ungdomar förälskade sig och ville vara för sig själva ansågs det inte bra. Förälskelsen kunde förleda dem till fullbordat samlag - något som var tabu före äktenskapet. Och gifte - det var en helt annan historia!

Lekhyddans tid handlade om en förföring av känslan och en långsam upptäckt av könet. Gossen som aldrig varit med, togs om hand av en äldre flicka, och den oerfarna flickan av en yngling som var äldre än hon. Och varför inte två noviser? Därför att de i sin oerfarenhet kunde såra varandra - att den egna ömtåligheten kunde göra burdus. Uppvaknandet måste ske i sin egen takt så att ingen blev avskräckt.

På inget område kunde människan så lätt gripas av motvilja. En skrämning och äcklad ungdom var en olycka för sig själv, en skam för lekhyddan och ett kommande besvär för hela stammen.

Ingen fick uteslutas för sitt utseendes skull. Naturligtvis fanns det favoriter men det ansågs lekhyddan ovärdigt att frysa ut någon pojke eller flicka. Att båda parter skulle ha glädje av sitt kön från puberteten och alltsedan var självklart. Ändå förknippades den stora extasen inte med par-sex i första hand, utan med de kollektiva dansfesterna som ägde rum några gånger årligen.

Antagligen var det här en förgylld minnesbild av ett samhälles förlorade ungdomskultur. Om flickors omskärelse berättade denna mamma inget. Men att stammen hade haft detta idel för tonårserotik! Förmågan att njuta och bereda njutning som något så viktigt - som kunde man inte vara en fullgod medlem av stammen om man vore en okänslig eller okunnig könsvarelse.

Har inte alla samhällen och folkgrupper en normativ sexualkultur? Även i tider av yttersta privatisering har det funnits en osynlig benägenhet "att göra som man ska... som dom andra... så att 'stammen' kan lita på oss..."

Det har funnits samhällen där kärlek mellan män varit norm före äktenskapet och ibland jämsides med det. Andra tider och grupper har haft absolut förbud mot homosexualitet.

Kulturer där en av döttrarna uppfostrades till att bli faderns ålderdoms frilla.

Furstehus där äktenskap mellan syskon ansågs som det enda tillbörliga.

Bondesamhällen där äktenskap kunde ingås först när fästmon var havande - och åter andra där bröllopslakanet måste visas för "stammen" som bevis för brudens mödom.

I 60-talets Stockholm när "sex för vänskaps skull" var det mest hälsosamma, kunde en ung man som råkat i kärlekssorg mitt i sin klagan ana vilket fel han begått: "Jag var ju sjukligt trogen!"

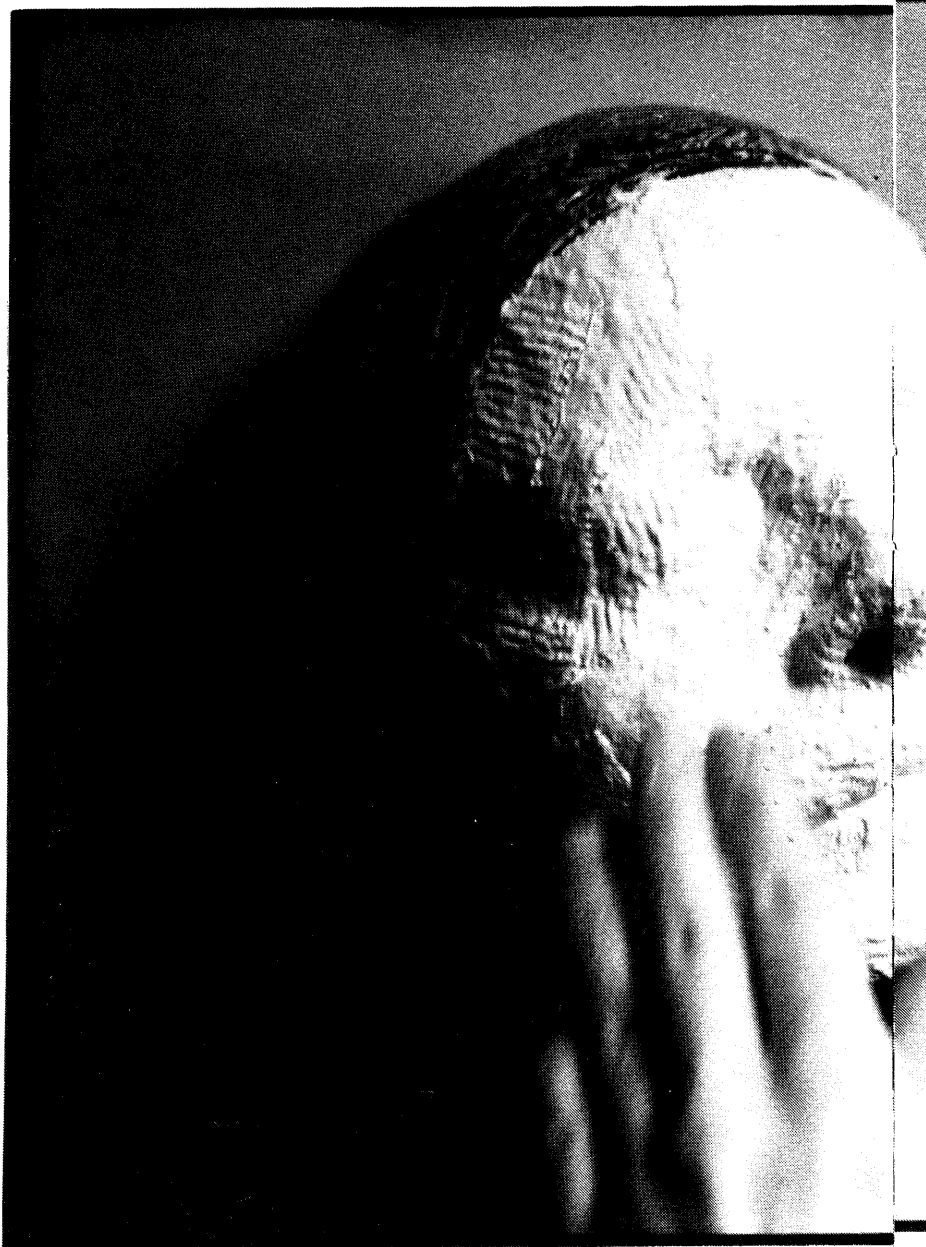
Än har absolut trohet varit norm - än

det motsatta. Kort tid efter det att en regel brutits har upproret blivit den nya regeln.

Hur skapas konventioner och fördomar i ett samhälles sexualliv?

Häromåret hade en rad affärer för vuxenkonfektion smugit in en liten docka i skylten. Hon låg i bakåtböjd båge med öppen mun som en kvinna i yttersta hängivning. Det egenodmiga var att dockan föeställde ett barn på tre år. Vad den här skyltningen gick ut på var inte bara att bjuda ut kläder. Det viktigaste tycktes vara att sälja fördomen att en treårig flicka är mogen för vuxen sexualitet.

Ibland kan man undra om den bannlysning av alla erotiska lekar som kom med industrialismen i väst, bidrog till koloniseringen av hela kontinenter. Europas överklasspojkar som fått sin egen tonårsexualitet bestraffad och som visste intet om det andra - detta som bara plågade med sin frånvaro - med vilket uppdämt könshat kom de inte som herrefolk till Indien och Afrika! Kolonialismen innebar stöld av land och råvaror - men framför allt våldtäkten som det yttersta underkuvandet.

Ur Sara Lidmans bok och trädet talade

Det som förvånar mig är massmedias förvåning. De uppträder som om de inte hade en aning om vad landets offentliga och officiella sexualupplysning går för. Själva har de tillgång till Lindegren och Shakespeare och Ovidius när de vill veta något om konsten att älska? Den där usla pornografin tar de inte i med tång. De bryr sig inte om de onskans filmer som de värnpliktiga tvingas att se. De låtsas inte om att den inskolning i grymhet som de unga utsätts för skall kunna ha någon verkan. De som rasar mot två våldsindoktrinerade busar kräver inte att lagen mot våldspropagandan skulle tillämpas. Det finns lagar mot misshandel, den uppmaning till misshandel som är pornografins egentliga budskap.

Men ack då skulle någon miljonär i porrbranschen kunna bli misstänkt. Och Vårt Lands Stora Kultursidor - som dagligen refuserar tiotals författare - de skulle rycka fram till porrförläggarens tryckfrihets rätt som den enda heliga. Pornografer är inga svinpälisar.

När Saturday Night Fever haft premiär i New York rusade publiken ut i våldsamma kravaller. Fyra "svartskallar" dödades.

Det hindrar inte Sverige från att importera filmen. För här har vi kadrar av forskare som garanterar att ingen tar skada av att se på filmade slagsmål och våldtäkter! Här hos oss behöver barn och ungdom se sådant för att bearbeta sina problem...

Deras hypoteser är okroppsliga som fönsterremсор. De klistrar och klistrar. Det enda som kan hetsa upp dem är misstanken att deras forskning skulle vara ovetenskaplig.

Bara en fråga: är det Svenska Staten som bekostar forskningen om videovåldet? Eller är den sponsrad?

I så fall av vem?

Aftonbladet 9/6 1986

Att besätta jungfruligt land - är det därifrån glosan *sätta på* kommer?

Det transnationella kapitalet har övertagit kolonialmakternas konventioner och gett oss pornografin som stor industri. Här har sexualiteten för länge sen upphört att vara ett mysterium, något att gradvis invigas i. Med eros och ömsesidig glädje har den intet att skaffa. Att knulla är att skända och håna. I de värsta alstren räcker det med "vanlig" tortyr för att mannen ska få utlösning. Det finns porrannonser i våra dagstidningar som i sortimentet har "ljuddupptagning av smärtskrik". Att två eller flera våldar en flicka framställs som det normalaste av allt. Det är också så fiffigt uträknat att en riktig flicka gillar att bli våldtagen. Hon kanske spelar förskräckt - men det är normalt koketteri och ingenting att bry sig om. Och förnekar hon att hon njuter av misshandeln är det bara skenhelighet!

Utläggningar av denna bjudande konvention finns att köpa i landets sjutton tusen presskiosker, i videobutiker och per annonser. Orter som har tjugo mil till när-

maste bokhandel eller bibliotek kan inte undgå att få del av landets dominerande sexualfostran in på köpet av dagliga basvaror.

Ändå händer det att några pojkar blir åtalade för våldtäkt. Häromåret var det nio i Piteå som nästan legat ihjäl en flicka - efter pornografins regler. Nu senast var det två i Malmö som "hade lärt upp en oskuld". Deras förvåning över åtalet var inte spelad - de hade ju bara följt alla normer och rutiner! Just så mekaniskt och glädjelöst och förnedrande och pliktskyldigt som de lärt sig att det ska vara. Den ena sa att han borde ha haft betalt så tråkigt som det varit...

Hur reagerar nu vår överhet i domstolen? Den friar pojkarna - eftersom flickan bort förstå vad hon hade att vänta sig! Domstolen måste förutsätta att en sextonårig oskuld ändå följer med sin tid så pass att hon räknar med analsex som något att starta vuxenlivet med.

Pressen häpnar över domstolen och över pojkarna - riktiga svinpälisar! dom skulle ha ett kok stryk! men helst fängelse!

SKV förmedlar gärna
och trädet svarade.

Ring vårt kontor i Göteborg, så skaffar vi fram den.

Tel: 031-14 40 28

Dikter

av Carina Larsson

Cassandras dikt

Var välkommen
lilla barn
som är alldeles ny i världen
Jag vill att du får
allt det som är fint i livet
Jag ber alla gudar
beskydda dej från kylan
Jag ber dem ge dej
känslorna
också sorgen och smärtan
Aldrig bedövningen
Jag ber dem ge dej
seendets ögon
insidorna
och de öppna dörrarna till hjärtat
Jag önskar jag kunde ge dej
livets alla svåra erfarenheter
på en lättare sätt
Jag kan bara ge dej
min hand att hålla i

Höstens hästflock
spränger genom september
Efter den
en virvelstorm av damm och döda löv

I skymningen kurar
De Rädda
klädda i ylle och päls

Under en
allt mer naken björk
bor en gul katt
med lysande ögon
och lent skinn
vass tass

Du vet det inte
men den katten
heter Kraft

Det eviga kretsloppet

*En gång i tiden drack en dinosaur
det vatten jag i dag har i min kropp*

Haraldsby afrättningsplats, våren 1667

*De högg henne
och brände henne
Allt som var hon
blev till aska och ånga
- Nu är dhen konan för all tid bortha
sade de
samtidigt som hon föll som ett duggregn
över deras humleland och rågåkrar*

• • • • •

*Jag är Ninhursags dotter
Min Moder har varma ögon
och trygga händer
Jag strövar fritt
i hennes trädgård
Äter av alla frukterna
Tillsammans lyssnar vi
vördnadsfullt
till Hayyah-ormens visa tal*

*Den gudomlige ynglingen
äger ett kort
men njutningsfyllt liv
Vi älskar honom
och dödar honom
som bonden sår och skördar
det gyllene vetet*

*Vårt rike är döende nu
Invaderat av svartklädda präster
De manar till mord och förtryck
De hugger ned körsbärsskogarna
och blandar gifter i vattnet
Deras gud kallas Framgång och Utveckling*

*Ninhursag
Du som är Den Steniga
Jordens Härskarinna
och Det Inres Snickare
Moder Som Fött
Du är kallad
men du kommer inte
Du hålls fången
i en bur av rädsla*

*I de skövlade trädgårdarna
bränner främmande präster
dina barn*

ATT BESKRIVA

av Thomas Mathiesen

Vi lever i en omskriven, omkodad verklighet.

Demänskliga problemen, och samhällsproblemen, blir systematiskt omskrivna så att de framträder för oss som helt annorlunda än vad de i verkligheten är.

Bakom denna omskrivning eller omkodning ligger ingen medveten konspiration. Men sammantaget blir det så, eftersom stora samhällsinstitutioner fungerar på det sättet.

Det är särskilt fyra institutioner jag har i tankarna.

För det första storindustrin, som ger oss lugnande siffror och "fakta" - om säkerheten vid nedgrävning av atomsopor, om fördelarna med en stor motorväg från kontinenten genom Västsverige, eller vad det kan vara.

För det andra det ledande politiska skiktet, som ger försäkringar om att storindustrin är under kontroll, att den utveckling som tillåtes är i hela samhällets intresse.

För det tredje domstolarna, som - om en politisk konflikt blir så akut att den kommer upp i domstolen - konsekvent ställer sig på industrins och statens sida.

Domstolen partisk

Detta sker bara delvis därför att domstolen direkt låter sig påverkas av starka industriella och politiska intressen. Det sker också - och kanske först och främst - på ett mer subtilt sätt genom att gällande rätt, den rätt som domstolen dömer efter, är inrättad så att dessa intressen tillgodoses. Därmed ger domstolen sken av "objektivitet". Ett bra exempel är den norska Högsta domstolens dom i Alta-målet i början av 1980-talet, där statens utbyggnad av Altaälven fick slutgiltigt och avgörande bifall av domstolen.

För det fjärde massmedierna, som fungerar som språkrör för industrin, det ledande politiska skiktet och rättsväsendet. Dels fungerar massmedierna som språkrör därför att journalister och medieföretag har bestämda politiska intressen. Dels fungerar de också mera subtilt genom att hela "nyhetsbegreppet", det vill säga definitio-

nerna av vad som utgör en "nyhet", är anpassat till det som industrin eller politikerna presenterar, och till det som domstolarna säger. Dessutom bör det, för att bli en riktig nyhet, presenteras som en slags falsk dramatiserad underhållning. Vad vanligt folk säger och tänker är ingen nyhet.

Tvingas tala klarspråk

Det finns undantag från de tendenser som jag här har räknat upp.

Det händer att industrin inte kan undvika att presentera uppgifter som talar emot deras projekt - som när de norska bankerna idag måste berätta om sina enorma investeringsförluster.

Det händer att politiker inte kan undvika att medge att de inte har kontroll över utvecklingen - som när de måste lägga fram fakta om inflation eller arbetslöshet. Men även då säger de gärna att de kommer att återvinna kontrollen bakom nästa krök.

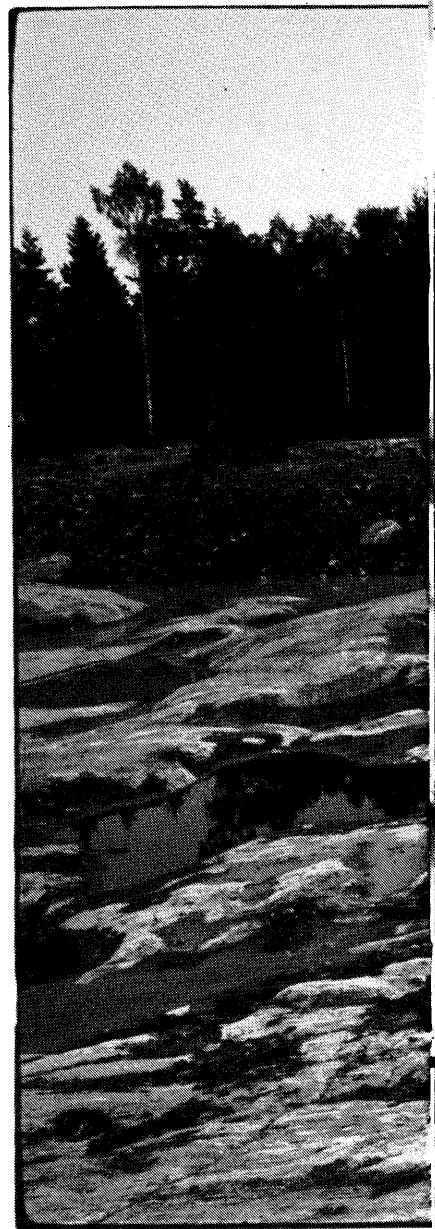
Det händer att domstolarna dömer annorlunda - som när tingsrätten i Bergen nyligen frikände en norsk forskare som hade undersökt polisvåldet i Bergen - ett hett ämne. Åtalet gällde bland annat att forskaren påstods ha presenterat falska uppgifter.

Och det händer att massmedierna fungerar annorlunda. Det finns kritiska journalister. Det finns medier som kritiserar.

Men *tendensen* är de andra sakerna som jag har nämnt. Det är det viktiga. Och tendensen är makt.

Omskrivningen av verkligheten är så massiv att många av oss börjar leva efter den, som om den vore en beskrivning av verkligheten.

Därför är det avgörande för politiska

aktivister att bidra till en beskrivning av verkligheten på ett annat språk, ett språk som återspeglar verkligheten, och som återspeglar de faktiska förhållandena, farorna och konflikterna.

Som jag ser det, görs detta av folkliga politiska aktioner från gräsroten.

Alternativ beskrivning

De stora Alta-aktionerna runt 1980 gjorde det. Sit-down-demonstrationerna i Alta, samernas aktioner i Alta och Oslo, aktionerna när domstolarna skulle döma, gav signaler och en alternativ beskrivning av verkligheten - av vad kraftverksbygget

VERKLIGHETEN

Sommaren 1988 inbjöds konstnärer från Bohuslän att smycka det gamla urberget som nu låg blottat och barskrapat, för att några dagar senare sprängas bort. Det är Volvos Scan Link som dras fram intill Ödsmål. Bild: Lars Johansson

vid älven skulle betyda för norrmän och samer.

Aktionerna mot nedgrävning av atom-sopor vid Kynnefjäll har gjort det. De har givit signaler om en alternativ beskrivning av vad nedgrävningen i verkligheten kan komma att betyda för framtida generationer. De har givit signaler om att dagens politik är en form av framtidsimperialism.

Raden av miljöaktioner, antikärnva-penaktioner och så vidare under 1980-talet och in i 1990-talet, fungerar på samma sätt - som alternativa och konkurrerande beskrivningar av verkligheten, en konkurrerande kommunikation av verkligheten.

Betydelsen av sådana alternativa beskrivningar kan inte överskattas. De är avgörande för att i allt vidare cirklar engagera människorna i tidens brännande frågor.

Stå självständig

Låt mig till sist säga: det viktiga för politiska aktivister är att inte låta sig uppsugas av massmedierna. Det finns ett enormt tryck i den riktningen. Det har nästan blivit så i vårt samhälle att om ett politiskt initiativ inte slås upp i massmedierna så har det inte ägt rum. Detta kan leda till att man antingen ger upp därför att man inte

"når fram" i massmedierna, eller att man koncentrerar sig till aktionsformer som "underhåller" - för att anpassa sig till massmediernas underhållningskrav. Det gäller att undvika bådaderna. Vi bör använda massmedierna när vi kan. Men det avgörande är att fungera självständigt och skapa vårt eget nätverk, vår egen gräsrotsöfentlighet, där signalerna sprids i allt vidare cirklar.

På våra premisser.

(Thomas Mathiesen är professor i rättssociologi vid universitetet i Oslo.)

ÖSTERSJÖTRÄFF 1990

Internationell solidaritet, en önskan att komma närmare varann och samarbeta, präglade sommarens Fredsfestival, som i år var förlagd till Bornholm.

En av alla de vackra bonader som hängde inne i kvinnotältet

**Text och bild:
Marie-Louise Carlberg**

Till Gallökkens campingplats i Rønne kom folk cyklande från Norge, Sverige och Finland. De kom också i bilar och bussar. I hamnen låg fyrtio båtar i olika storlekar och med olika nationalitet. Från Sovjet och de baltiska staterna, och från nordens länder.

Onsdagseftermiddagen den 25 juli - då festivalen invigdes av Rønnes borgmästare - flödade solen. Folk parkerade sina bilar och cyklar, slog upp tältet, hisgade vimplar och banderoller, och grejade med spritkök och mat.

När man gick omkring bland de stora tälten, där debatter, seminarier, musik och utställningar skulle hållas, kunde man inte låta

En musikgrupp från Tallin. De baltiska länderna hade ett eget tält. Den nationella känslan var mycket märkbar. Damerna i de vackra hattarna i förgrunden sjöng med i de estniska folksångerna

bli att undra vad fredsfestivaler av detta slag tjänar till.

Blir det bara prat, dövar många sitt samvete med att en gång om året vara med? Hur många är verkligen aktiva och fortsätter fredsarbetet efter Bornholmsvistelsen?

Egentligen är det onödiga frågor.

Fredslägren viktiga

Om det så bara är ett par procent som lägger ner möda och engagemang, så är fredslägren värt den mödan. Och vem har rätt att missunna folk att träffas och ha trevligt. För trevligt var det, även

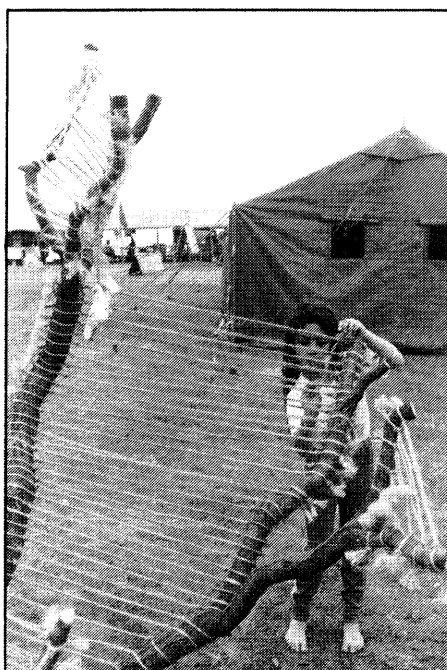
På invigningsdagen rasade en kamp mellan livet och döden, på den öppna scenen. Livet vann

om det var lite rörigt stundtals.

Det var svårt att överblicka all aktivitet som pågick - när och vart man skulle gå, för att inte missa nåt intressant... man missade ändå alltid nåt intressant.

Vad jag lärde mig var att där fanns människor som verkligen visste vad de pratade om. Och där fanns människor som gjorde helt nya erfarenheter.

Man hörde uttalanden som "...jag har alltid trott att det var överdrivet, men nu har jag äntligen fattat...", eller "...och dom vill få oss att tro att Europas arbetare ska förenas i och med EG, när det är kapitalet som dikterar alla villkor. Kapitalet

En flicka har just påbörjat väven som sedan växte fram under festivaldagarna. Hon arbetade ihärdigt flera timmar i sträck

härskar ju genom att söndra. Att de själva går samman är en helt annan sak..."

Många viktiga frågor diskuterades. Som *Norden*. - en kärnvapenfri zon. Det mest konkreta som sades i den frågan kom från en svensk. "Nu har samtliga nordiska länders regeringar gått med på att Norden ska bli en kärnvapenfri zon, men ännu har de inte levt upp till vad de säger sig vilja. Jag tycker att vi fredsarbetare här på Bornholm tillsammans ska kräva av dem att göra slag i saken. Vad fan väntar de på!

Det blev kraftiga applåder. En annan mycket konkret man

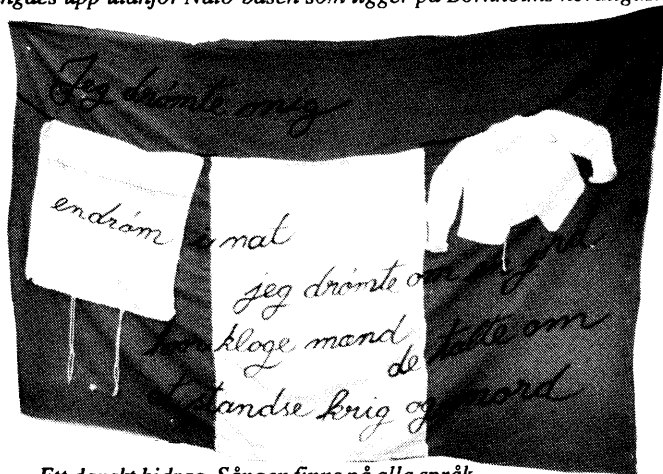
Kvinnotältet. Det tog inte många timmar förrän tältet var smyckat, både in- och utvändigt. Dessa bonader - och många fler som hängdes upp på andra ställen, har samlats ihop av en amerikansk kvinna. De kommer från olika fredsfestivaler från de allra flesta länder i världen. Under lördagens togs de tillfälligt ner och hängdes upp utanför Nato-basen som ligger på Bornholms nordligaste udde

hade kommit till Bornholm från andra sidan jordklotet. Nicky Hager hade liftat med de sovjetiska seglarna sista biten. Han är från Wellington på Nya Zeeland.

Att höras och synas

Han berättade om hur den Nya Zeeländska regeringen i långa tider gått i USA:s ledband, och för ett par år sedan kunde det verka omöjligt att rubba den bindningen.

Men genom att göra direkta aktioner, göra kraven synliga, få tidningarna att skriva, och envetet vid alla lämpliga tillfällen föra ut sin propaganda, fick man människor som aldrig förr engagerat sig i fredsfrågor att ändra åsikt, och det folkliga trycket tvingade regeringen att kräva av USA saker som de ett par år tidigare aldrig skulle drömma om att göra.

Ett danskt bidrag. Sången finns på alla språk och den sjungs världen över

Till exempel förbjuda USA:s flotta att angöra Nya Zeeländska hamnar, om de inte kan bevisa att de är utan kärnvapen ombord. USA:s regering ryter ännu, men den Nya Zeeländska regeringen står emot.

Det var mycket stimulerande att lyssna till honom. Han diskuterade de viktiga sakerna; hur man jobbar praktiskt för att väcka opinion, hur man får folk att engagera sig, och hur de i sin tur tvingar regeringen att våga.

I kvinnotältet blev man både glad, förbannad, och uppläst. Och underhållen.

Kvinnor från samtliga länder runt Östersjön diskuterade gemensamma och speciella problem. Som alltid är det mer som förenar än som skiljer, men man slogs av att vissa länder har det som 20-talets Sverige, och det innebär att där vi i Norden vill gå vidare i speciella kvinnofrågor, där har de andra precis börjat.

"Fri" abort

För eller emot abort? Så ställdes inte frågan, men i diskussionens hetta, lät det så ibland. Legal abort är ett bättre ord än "fri" abort. För hur fria är vi kvinnor när det gäller abort? Vi lever i ett patriarkat, och på patriarkatets villkor och intressen.

Ingen kvinna i tältet önskade sig tillbaka till gamla tider, då

abort var förbjudet, men det finns allvarliga problem med det vi kämpat oss till. I de nordiska länderna, (där det finns siffror på detta), görs omkring 25 000 aborter årligen i varje land, och de flesta på tonåringar.

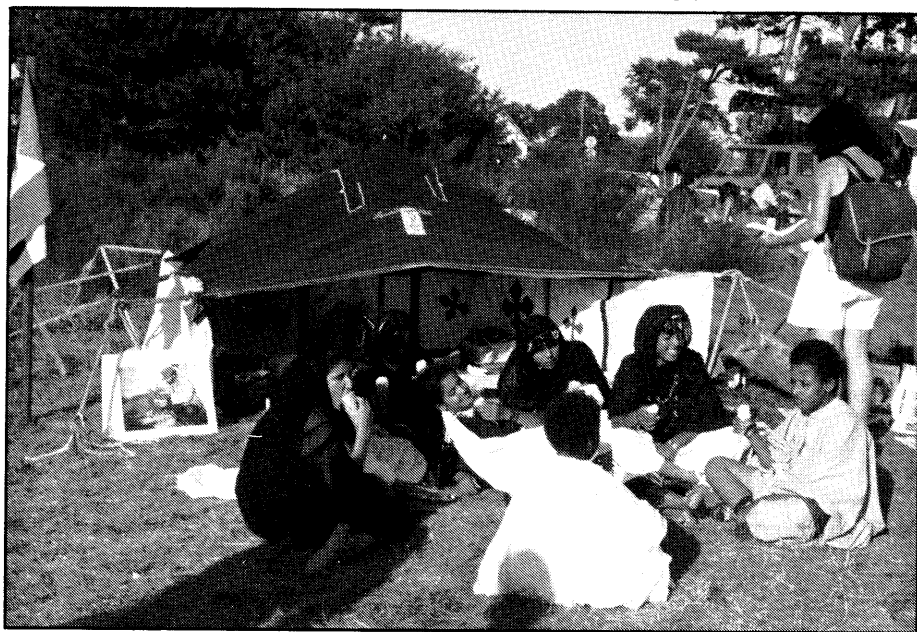
De ska stanna ett halvår, inbjudna av det socialdemokratiska kvinnoförbundet.

I nästa nummer av Vi Män skor kommer en artikel om flickorna och deras livsvillkor.

Folk badade finsk bastu på Fredsfestivalen, folk sprang Fredsloppet, och folk sjöng vacker körmusik, och rock'n'roll.

Och där fanns massor med barn, som hamrade och sågade, byggde lerugnar och flätade vackra mönster i Fredsfestivalens olika internationella vävar.

Det mesta jag såg andades frid.

Ungdomar från Västsahara. Sedan 1975 lever de i flyktingläger i Algeriet. De var på Bornholm för att berätta att de finns, och hur de lever

Abortfrågan blir än allvarligare när det nu inte längre går att dölja att det forskas med fostren. Ett foster kan bevaras levande i ett år, i nedfryst tillstånd. När man vet detta, blir kvinnans ställningstagande ett ännu större ansvar.

Kvinnorna i tältet talade om sitt ansvar för de yngre kvinnorna, som är mest utsatta.

Utanför det ryska tältet samlades mycket folk. Spännande att se hur det typiskt ryska konsthantverket kommer till

Fredsloppet startade på lördagen. Alla som var med fick fredsfestivalens speciella medalj. Människor i alla åldrar sprang fem kilometer

Så här blev väven till sist. Det mesta vävdes av barnen. Den vävdes av garn och löst ull, och blev mycket vackert

Lever i flyktingläger

Jag mötte också andra unga kvinnor, med helt andra problem. Salka Mohamed Ali är 20 år, och Mansoura Bachari 21. Sedan de var fem år har de bott i ett flyktingläger i Algeriets öken. De är födda i Västsahara.

Med det nordiska vänskapsförbundets hjälp hade de kommit till Bornholm tillsammans med 8 ungdomar till från samma flyktingläger.

Det är viktigt att de får resa till andra länder - och visa sig, säger de, för det verkar som om resten av världen inte vet att de finns, och vad som händer med dem, eller varför.

Om ett år kommer både Salka och Mansoura tillbaks till Sverige.

Ungarna var många och de var mycket flitiga. Det fanns fullt upp att göra för dem

Hög självmordsfrekvens bland kvinnliga läkare

Kvinnliga läkare har nära 6 gånger så hög självmordsfrekvens som normalbefolkningen, och 4,5 gånger högre än andra akademiker.

av Svenny Kopp

Rapporten kan beställas från Jämfo. Den kostar 20 kronor

Detta framgår av en rapport utgiven av Delegationen för Jämställdhetsforskning, Jämfo och Forskningsrådsnämnden, vars alarmerande uppgifter lett till att den kvinnliga läkarens arbetssituation nu börjat röna större uppmärksamhet.

Rapporten visar att i läkarkåren löper de ensamstående (ensamstående) kvinnliga läkarna störst risk för att bli utbrända, samtidigt som andelen kvinnor i läkaryrket hela tiden ökar. Idag är 50 procent av dem som studerar medicin kvinnor.

Upphovet till rapporten var ett seminarium i november förra året, som behandlade de kvinnliga läkarnas arbetsvillkor.

Vid detta analyserades bland annat resultaten från sociologisk - vetenskaps - teoretisk - psykiatrisk - och arbetsmiljöforskning i ljuset av kvinnliga läkares och forskares rent personliga erfarenheter och tankar.

Läkarkåren styrs av män

Fram lyste en klar bild av det manliga medicinska etablicemangets maktmonopol och den allestädes underordnade kvinnan. Det visade sig också att den kvinnliga läkaren, som brutit mot den traditionella könsrollen och gjort inbrytningar i ett traditionellt manligt yrke, ofta får svårt att bli bekräftad av kvinnor med mer traditionella kvinnoyrken.

Den kvinnliga läkaren möter ofta motstånd från den kvinnliga sjukvårdspersonalen i form av sämre assistans och gehör än sin manliga kollega.

Vår sjukvårdsapparat är manligt, militärt och hierarkiskt organiserad.

Gränsen för verkligt inflytande går mellan könen. Detta gäller såväl inom sjukhusens mottagningar som inom sjukvårdsnämnder och administrativa organ. Detta minskar självklart den kvinnliga läkarens inflytande över sin arbetssituation, samtidigt som hon har ett psykiskt ansträngande och ansvarsfullt arbete.

Giftemål med en högt uppsatt kollega är den bästa vägen till framgång för kvinnliga läkare

Trots att en tredjedel av alla yrkesverksamma läkare idag är kvinnor, finns det inte en enda kvinna i den 13 personer starka styrelsen för överläkarföreningen, som är en mycket tung remissinstans inom läkarförbundet.

Av professorerna är endast 5 procent kvinnor, och av docenterna 15 procent. Detta förhållande är idag detsamma som för 15 år sedan, trots att andelen kvinnor inom läkarkåren ökat väsentligt. Inom medicin är flertalet kvinnliga professorer desutom gifta med män, som också är professorer. Detta är ett säkert tecken på de stora svårigheter kvinnan har att nå akademiska toppositioner utan ett starkt manligt personligt stöd.

Vad upprätthåller då detta manliga system och varför förbättras inte situationen då antalet kvinnliga läkare ökar?

Kvinnans biologiska tillstånd

Den aktuella rapporten pekar på olika orsaker. En av orsakerna är den naturvetenskapliga teoribildningen, som grundar sig bland annat på Platons och Francis Bacons tankegångar. Denna syn vill förklara många av kvinnans problem som förorsakade av hennes biologiska tillstånd. Mannens problem förklaras däremot ofta av hans arbetssituation och andra yttre villkor.

KVINNOMAKT OCH HÄLSA

av Gunilla Carlstedt

Medicin blir också allmer en "påståendekunskap", där tid för reflexion och mänskliga iakttagelser utkonkurreras av apparater. Forskningen visar också att kvinnliga och manliga läkare ofta upplever sin arbetssituation olika. Känslor av oro och glädje i arbetet delas lika mellan könen, men kvinnorna blir oftare ledsna och arga än sina manliga kollegor.

Har hembiträde

Den kvinnliga läkarens blodtryck är ofta högre i hemmet än på arbetet. Detta är ett tecken på att hon är utsatt för ett stressande dubbelarbete. De manliga läkarna däremot har ett lågt blodtryck i hemmet, troligtvis beroende på att tre fjärdedelar av dem är gifta med deltidsarbetande kvinnor, som sköter hemmet.

Det visar sig att personer i chefsposition är speciellt styrda av behovet av så kallad homosocialitet, det vill säga en önskan att omge sig med personer med samma åsikter, erfarenheter och uppväxtförhållanden. Detta utgör en effektiv spärr för att hindra kvinnan att nå beslutspositioner. Ju högre position det handlar om, dess noggrannare bevakning av den sociala likhetens principer.

Ett sätt att uppnå en förändring på detta kan vara att besluta om varannan damernas, som Gerd Engman från civildepartementet föreslagit i en tidigare utredning om tjänstetillsättningar.

Olika strategier

För att klara sig i detta manligt styrda, och i mångt och mycket främmande system, utvecklar de kvinnliga läkarna olika strategier, vilka alla i längden är negativa för den kvinnliga läkaren och ibland också för patienterna.

Många klarar inte av det motstånd och den respektlöshet som visas den kunskap som de kvinnliga läkarna har.

Det räcker inte längre med forskning om de kvinnliga läkarnas situation, rapporten visar klart att maktstrukturen måste förändras för såväl de kvinnliga läkarna som för alla andra kvinnors skull.

Männen och samhället måste ta sitt ansvar, inte minst för den orättvisa arbetsfördelningen som kvinnornas dubbelarbete innebär.

Tjänstetillsättningarna bör förändras så att den gynnar den kvinnliga läkaren och inte som nu, enbart mannen.

Denna sorgliga men också hoppningivande rapport kan verkligen varmt rekommenderas för läsning och vidare diskussion.

Hur kommer det sig att kvinnors kroppar och liv fortfarande är så mycket i händerna på män?

Hur kommer det sig att kvinnor är så osäkra på vad som är normalt och onormalt i deras kroppar?

Hur kommer det sig att läkarvetenskapen varit så ivrig att definiera kvinnor såsom passiva och beroende? Tillika olämpliga att bedriva intellektuellt arbete?

Hur kommer det sig att kvinnor ofta får psykiska diagnoser - när det i stället handlar om utslitning, i dåligt betalda arbeten, och för mycket privat omsorgsarbete?

Hur kommer det sig att det fortfarande är män som har makt att bestämma om diagnos och behandling av kvinnors underliv?

Hur kommer det sig att sexualitet, befruktning och barnafödande kontrolleras av män?

Hur kommer det sig att frågan om varför män blir kvinnoläkare inte ens får ställas?

Hur kommer det sig att sjukdomar som drabbar ett stort antal kvinnor är så dåligt utforskade jämfört med sjukdomar som drabbar män?

Hur kommer det sig att våld mot kvinnor hittills inte betraktas som en hälsofråga?

Kan det vara så att det ligger i mäns intresse att hålla kvinnor på plats? Och att vetenskapen, också den medicinska, har spelat med i spelet?

När män utövar våld mot kvinnor, och sedan hjälps åt att dölja det, är det ett sätt att behålla makten över kvinnor. När vetenskapen väljer sådan kunskap som döljer att kvinnor livsvillkor är sämre än mäns och får kvinnor att framstå såsom svagare än män, är det ett annat sätt att behålla makten. När läkare ger biologiska eller psykologiska förklaringar till kvinnors ohälsa, i stället för att se hur de har det, bidrar de ytterligare till att manlig makt över kvinnor består.

Men vad skulle i stället hända med kvinnors ställning i samhället om:

- *kvinnors levnadsvillkor uppmärksammades som en viktig hälsofråga*
- *kvinnors villkor - ekonomiskt, i hemmet och på jobben - blev likvärda med männens*
- *kvinnor själva tog makten över sina kroppar*
- *kvinnor var oberoende av att behaga män och kände att de dög som de är skapta*
- *kvinnor aldrig behövde bli utsatta för manligt våld eller vara rädda för att bli det*
- *kvinnors hälsa blev bedömd efter hur vi har det - och inte efter hur vi är*
- *kvinnor slapp att slita ut sig på att vara mäns tjänarinnor.*

Visst skulle kvinnor då ha mera makt! Makt att fördela jordens resurser så att det räcker till fler. Makt att bevaka sina egna intressen - och barnens. Makt att verka för fred och mot miljöförstöring. Först då blir liv och hälsa möjlig för alla, idag och i en framtid.

Gunilla Carlstedt är läkare. Hon har i dagarna skrivit färdigt en bok som handlar om makt inom hennes yrke. Den är för närvarande under tryckning på förlaget.

Vi Mänskor kommer när boken är färdig, att recensera den.

Beroendet av männen det största

av Anneli Ahlmér

Hon är liten och späd, liknar mest en frusen gråsparv.

Men Sahana Pradhan har en vilja av stål.

Som ledare för det största kommunistpartiet i Nepal, och tillika minister, vill hon satsa på kvinnorna.

När kung Birenda, efter våldsamma och blodiga demonstrationer i våras gav vika och lät Demokratirörelsen i form av Nepali Congress och United Left Front bilda interimregering var det självklart att Sahana Pradhan skulle delta.

Från tonåren har hon varit engagerad i partiet, gift med dess grundare och en förkämpe för kvinnornas rättigheter. Som lärare i ekonomi har hon också visat att det går att bana sin egen väg vid sidan av en make.

Sahana Pradhan, ledare för det största kommunistpartiet i Nepal och tillika handels- och industriminister i interimregeringen. Nu vill hon förbättra kvinnornas villkor med en satsning på småskalig industri. Bild: Anneli Ahlmér.

Att Pradhan nu sitter som handels- och industriminister, posten närmast premiärminister Krishna Prasad Bhattarai, är därför inget att förvåna sig över.

Men många är de kvinnor i Nepal som nu fått en förebild.

Andra klassens medborgare

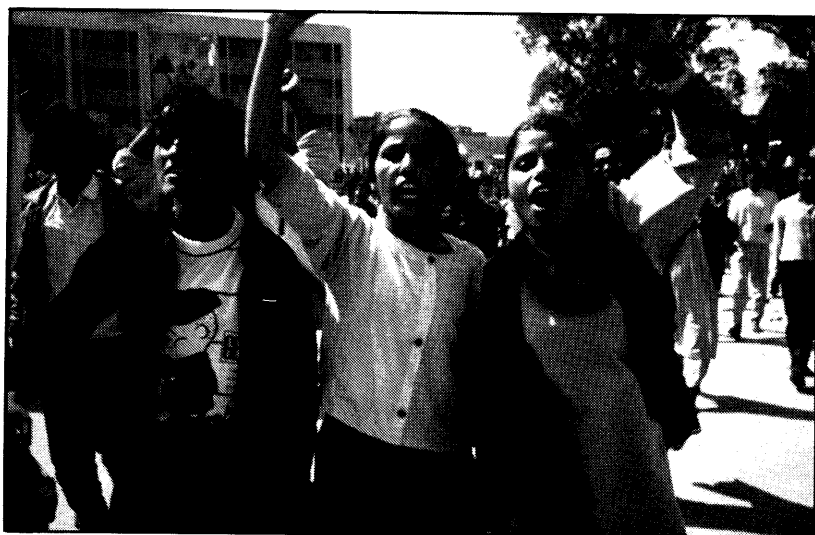
När vi träffas är det just för att tala om kvinnornas situation. I ett land som tillhör de tre fattigaste i världen, med en rasande befolkningsökning, mycket hög

barnadödlighet och låg livslängd, är det kvinnorna som lider svårast.

Kvinnorna på landsbygden; de som gifter sig i 15-års åldern, konstant är gravida och som sliter hårt med jordbruket.

- I konstitutionen har mycket förändrats sedan jag var med och bildade kommunistpartiets kvinnoförbund 1948. Det var på den tiden som kvinnorna råkades som en andra klassens medborgare, utan tillgång till skola eller rösträtt, säger hon med en röst som knappt bär efter den senaste tidens alla politiska tal.

hindret för Nepals kvinnor

Många är de unga kvinnor som deltagit i kraven på demokrati i Nepal. För de senaste 40 åren, med ett kort undantag, har kungamakten enväldigt styrt. Bild: Anneli Ahlmér

Det var först 1951 som också de nepalesiska kvinnorna fick rösträtt, men sedan dess har heller inte mycket mer hänt. Visst får de gå i skola, men efter ett par år tar familjen oftast tillbaka dem till jordbruksarbetet. Det är bara bland huvudstaden Kathmandus svällande medelklass som flickorna går vidare till universitetet, och då oftast för att bli attraktivare på giftemålsmarknaden.

Saknar egen identitet

- Konstitutionen i all ära, men i verkligheten är kvinnorna fråntagna sina rättigheter, mycket därför att de är utbildade och omedvetna.

Och med okunnighet menar Sahana Pradhan något så elementärt som att de saknar en egen identitet. Allt som händer kvinnan relateras till maken eller fadern. Går det bra för henne är det med andra ord mannens förtjänst. Att medvetandegöra landsbygdens kvinnor om deras värde, är enligt Pradhan, det viktigaste nu när Nepal står på tröskeln till demokrati. Och för det krävs att de blir ekonomiskt oberoende, menar hon. Men hur ska en fattig bondkvinna lyckas med det?

- Hon kan föda upp kycklingar eller starta en fårfarm, börja väva eller satsa på något annat hantverk, svarar Sahana Pradhan ivrigt och berättar.

- Om du frågar en landsbygds kvinna; hur många får

och getter har du? Hur många höns och hur stor är skörden? svarar hon: "Jag vet inte. Fråga min man". Men det är ju hon som föder upp djuren och ser efter jordbruket! Ändå blir svaret: "Fråga min man".

- Denna inställning, att hon är så beroende av sin man, är det största hindret för en utveckling av kvinnans och Nepals situation, säger Sahana Pradhan med skärpa i rösten.

Västerländskt influerade

Vad tycker hon då om dagens unga stadskvinnor, de fria och utbildade tjejer som jag ser frimodigt prata med grabbar-

na på hamburgerbaren? Tvärtemot vad man kan tro är hon synnerligen kritisk till dem:

- De har anpassat sig för mycket efter västerländskt klädmode, tankesätt och beteende. Vår egen kultur värdesätts inte på rätt sätt.

Ett konstaterande som det är lätt att ge henne rätt i, i alla fall delvis. Turismen har medfört att dagens unga stadstjejer vuxit upp med synen av de västerländska, "fria" kvinnorna på näthinnan.

De som reser vart de vill, är klädda som de vill (vilket innebär opassande shorts och linnen utan behå) och som har gott om egna pengar.

Därmed är många nepalesiskor beredda att slänga sarin och den egna kulturen överbord.

Andra synes ha genomskådat myten om "den lyckliga västerlänningen" och går in för att revolutionera Nepal på nepalesernas villkor. Under vårens många demonstrationer har ovanligt många unga kvinnor deltagit, med knuten näve har de arm i arm marscherat, ropandes slagord. Givetvis till fasa för många äldre.

- Visst kan man säga att dessa stadsflickor är morgondagens kvinnor, säger Sahana Pradhan eftertänksamt.

- Frågan är bara om de ska bli västerlandets eller Nepals framtid?

Bild: Sture Lydén

VI GAV UPP!

Leif Wilehag

Marianne Ekström och Carina Krantz, båda 25 år och från Mölndal, gör sig inga illusioner längre om kommunalpolitiskt arbete.

De orkade bara en mandatperiod i fullmäktige. Tre år då det kändes som om de aldrig blev tagna på allvar.

-För att inte allt politiskt engagemang skulle dö inom mig, var jag tvungen att sluta med kommunalpolitiken, säger Carina, som också har gått ur partiet.

Marianne har kvar sitt politiska uppdrag i socialnämnden.

-I det sammanhanget känner jag att jag kan påverka och att mina åsikter tas på allvar, säger hon.

Marianne och Carina har nästan samma bakgrund; med i SSU sedan de var 14 år, där de fick sin identitet och fostrades - både praktiskt och teoretiskt av arbetarrörelsens värderingar. Mariannes bror fick henne att gå med och för Carina var det självklart; hennes föräldrar var politiskt aktiva och hade även de fostrats genom SSU.

De första åren minns tjejerna som de roligaste.

-Vi var fyra tjejer från Mölndal som höll ihop och åkte på massor av kurser, minns Marianne.

-Vi lyckades skapa nånting, berättar Carina. Drog med oss fler intresserade, spelade gatuteater och arrangerade rockkvällar till exempel.

Gav inspiration

Båda är överens om att de första aktiva åren gav dem självförtroende och inspirerade till fortsatt politiskt arbete. Bara det att våga prata på arbetarkommunens möten - det satt alltid med någon från SSU där - och att få uppleva gemenskapen från likasinnade - hemma i klubben såväl som på Bommersvikskurserna.

Marianne och Carina kom så småningom med i distriktsstyrelsen och efter valet 1985 kom de in i fullmäktige i Mölndal. De var yngst och åldersglappet var stort mellan dem och de övriga ledamöterna. Men tjejerna var hoppfulla.

-Från början trodde vi att vi skulle klara att stötta varann. Vi var två, till skillnad från SSU-are som suttit där ensamma innan, förklarar de.

Att ha med SSU-are i fullmäktige var bra, för klubben höll sig informerad, men det hade ingen större betydelse för besluten som fattades där. Detta visste Carina och

Marianne, men de ställde ändå upp. De kände sig stöttade av socialdemokratiska partiet, som i valrörelsen framställde dem som "de som skulle föra ungdomens talan i partiet".

Inte på lika villkor

De fick inte alltid rösta i fullmäktige, eftersom de satt där som suppleanter. Men de politiska diskussionerna förs på gruppmötena. Fast knappast på lika villkor, upptäckte de rätt snart.

-Det var som om vi aldrig hade sagt något när vi yttrade oss där, säger Marianne. Men efter mötena kunde folk komma fram och tacka oss för vad vi hade sagt.

Det kändes som om de ignorerades av de äldre i gruppen - speciellt av dem som satt i kommunstyrelsen.

- Ställningstagandena var redan så väl förankrade i kommunstyrelsens s-grupp innan de nådde fullmäktige-gruppen, så det verkade som om besluten redan var fattade.

Marianne och Carina blev överraskade av att det förekom så lite debatt på gruppmötena. Och att det var de tongivande från kommunstyrelsen som pratade mest.

Kvinnoförbundets representanter till exempel, satt ofta tysta. Som många andra också gjorde.

-Det verkade som det viktigaste var att ha kommit in i fullmäktige, istället för att föra ut partiernas politik, säger Carina.

Hon tror att motiven är många för att sitta med i fullmäktige. Det faktum att det ger status, både från gruppen man företräder, och från allmänheten, gör att många nöjer sig med den identitet de uppnår som kommunpolitiker.

-Man fick inte utgå från sina egna värderingar, det respekterades man inte för, på grund av att man inte alltid hade faktakunskaperna, säger Marianne.

Carina tar ett exempel:

-En som sitter i energiverkets styrelse kan ha synpunkter på frågor som rör det området. Men det tilläts inte vi ha.

Att se andra som opponerade sig tryckas ner av de

Det viktiga är att kvinnors erfarenheter tas till vara

ledande i gruppen var mycket frustrerande. Ofta måste Marianne och Carina dåligt före ett gruppmöte, ännu värre var det efteråt. - Man var ledsen, trött och besviken, säger Carina.

De kände hur engagemanget skrynklades ihop av denna hopplöshet.

-Det var få som yttrade sig, svårt att få sin åsikt hörd och dessutom en massa papper att läsa innan, säger Carina.

Ishockeyn viktigare

Förutom att diskussionerna ofta ströps, hände det att olika frågor inte hanns med. Frågor som många gånger intresserade Carina och Marianne.

-Till exempel sådant som inte alltid skulle upp i fullmäktige två dagar efteråt, säger Marianne.

-En gång hann vi inte, för att vissa skulle hem och se ishockey, minns Marianne och ler sardoniskt.

De höll ut i det längsta, utan att påstå att de alltid försökte göra sin stämna hörd.

-Men till slut tystnade vi, vi orkade inte mer.

När de beslöt att inte ställa upp i nästa mandatperiod, talade plötsligt alla om för dem hur bra det hade varit att de suttit med i fullmäktige. Och hur viktigt det var att de fortsatte. De utsattes för påtryckningar - både från dem som suttit tysta i "församlingen" - och från de ledande i gruppen som de aldrig hade känt något stöd från innan.

"Har din kille nåt emot att du sitter här", frågade de mig, minns Marianne.

Carina säger:

-De försökte hitta orsaker till varför jag slutade. "Du kanske ska flytta, skaffa barn..."

Marianne och Carina förklarade hur de kände det, men möttes av förvåning från gruppens ordförande. Och trots att de äldre i partiet försökte rannsaka sig själva, var det ändå för sent att få Marianne och Carina att stanna kvar.

-Varje gång var det en plikt känsla att gå dit. Till slut var jag så besviken på mig själv för att jag inte orkade hävda min åsikt, säger Carina. Om jag sammanfattar vad jag har utträttat i fullmäktige, så är det oerhört lite jämfört med den kraft det hade tagit från mig, säger Marianne, och menar att hon kan lägga samma kraft på så mycket annat, mer kreativt - för henne själv och den politiska förändringen.

De kan inte heller dölja sin besvikelse över hur kvinnorna agerar i fullmäktige.

-Vi kvinnor, säger Carina, tar gärna på oss de praktiska uppgifterna - som att samla in pengar, ordna uppvaktningar...

De menar att motivet för att kvinnor väljs in i fullmäktige, är många gånger just det att de är KVINNOR. Men

Till slut orkade vi inte mer, vi tystnade och gav upp

väl där efterfrågas inte deras åsikter. Åtminstone verkade det inte så, eftersom kvinnorna inte försökte göra sina röster hörda.

-Då tycker jag man kan fråga sig vad det har för betydelse att kvinnorna finns representerade. Det viktiga måste väl vara att kvinnors erfarenheter och värderingar tas till vara, och inte att ett antal kvinnor väljs in, säger Carina med eftertryck.

Hon tycker att man kan jämföra kvinnornas små möjligheter att få inflytande i kommunalpolitiken, med till exempel invandrarnas och de handikappades situation. Lika små möjligheter att påverka.

Ytterligare en sak som kändes jobbig, var att behöva stå som officiell representant för fullmäktigebeslut - utan att kunna stå för det.

-Även om vi två röstade emot vårt parti förhållandevis mycket, så röstade vi ändå oftast med i frågor där vi var tveksamma. Både på grund av bristande sakkunskaper och partipiskan, som vi följde i många fall.

Carina valde att sluta med alla politiska uppdrag. Hon gick även ur partiet.

-Jag behövde en tid att återhämta mig, och försöka komma fram till vad jag ville...

Hon har dock inte gått med i något annat parti och tror inte heller att hon kommer att göra det.

-Däremot funderar jag på att engagera mig i någon förening som står för en idé som jag delar, eller arbetar praktiskt för att åstadkomma nånting - till exempel kvinnojouren eller en miljöorganisation. Men det är lätt att sitta kvar framför tv:n...

Fortfarande socialister

Carina poängterar att hon fortfarande är socialist, och det gör även Marianne som inte har gått ur socialdemokratiska partiet. Hon tror på partiprogrammet och tycker i stor utsträckning att det är bra.

-Och på vissa områden tycker jag att jag fortfarande kan påverka genom partipolitiskt arbete. Men jag kommer aldrig att försvara sådant som partiledningen går ut med - om det strider mot min uppfattning. Men i ungdomsfrågor, till exempel, tror jag att jag kan påverka bättre genom andra föreningar som Hassela Solidaritet, där jag också är medlem.

Carina är mammaledig, och hemma med sitt första barn.

Tror du att det blir svårare att hinna med politiskt arbete, och föreningsliv, nu när du har så mycket annat att stå i?

-Nej, för mig kanske det istället kan bli det som gör att jag reser mig ur soffan - för att mitt barn, och alla andra barn ska få ett bra liv.

Måste det göra ont när knoppar...

av Marie-Louise Carlberg

Det var en förmiddag - söndag tror jag, och jag satt på golvet och gallrade bland mina papper. Radion var på.

Kajsa, min dotter var hos sin pappa. Katten sov i soffan.

Jag lyssnade förstrött på programmet som var på, ända tills jag hörde en ung flickas röst. Hon var inkopplad på telefon och hon pratade med en kvinnlig gynekolog som satt i studion.

Det handlade om preventivmedel, men samtalet ändrade efter en stund riktning.

Flickan talade om kärlek och förälskelse. Och hon talade om lösa förbindelser. Hon var 25 år, och berättade om när hon var "ung".

Genom hela samtalet talade hennes utsatthet, hennes förvirring och ledsnad.

Jag lyssnade spánt och tänkte på min egen såriga pubertet, när man fick snyting efter snyting ute i verklighetens dubbelmoral och hyckleri. Man visste ju inte...

När någonsin är man så skör som i tonåren? När har man möjlighet att växa såsom då, och när är risken större att man knäcks?

Flickan i radion berättade allt detta, men med andra ord.

Hon var ledsen för att hon varit tillsammans med så många killar. Hon var orolig för att någonting hos henne hade blivit förstört. Hon trodde inte på kärleken längre.

Kanske hon trodde på kärleken, men hon var rädd för den...

"Det bara var så då", sa hon. "Alla var tillsammans med en massa olika, det var inte så noga".

Men hon visste att "det inte bara var så". Eller ville inte att det bara skulle vara så, och nu tio år senare var det "noga".

Hon verkade alldeles övergiven i världen. Hade hon ingen mamma eller pappa? Det hade hon, men hemma pratade man

aldrig om sådana här saker. Att när man är ung, och kroppen vaknar och längtar, när drömmarna är som skimrande spindelväv och världen utanför innefattar all ens lycka, då är också risken störst att man blir trampad på, sårad och smäddad.

Hur många unga killar har inte skrutit med sina erövringar, och i samma veva förakfullt talat om sina "madrasser".

Det är de unga flickorna med de sköra drömmarna de talar om.

Har inte unga pojkar också drömmar? Vem ska berätta för dem hur världen ser ut - om vilka lagar som gäller, och varför?

Har vi, som är deras föräldrar, glömt våra egna tankar och upplevelser, glömt hur det kändes med den dyrköpta läxan.

Vi som är mammorna, och vet att patriarkatet råder, och att sönerna i detta patriarkat mycket tidigt lärs att rätta sig efter dess regler.

Ska vi tillåta att våra döttrar går rätt ut på det slagfältet, utan att berätta hur det

är? Eller går vi fortfarande omkring och bär på oket att vi är underlägsna och inte har någon rätt att hävda vår integritet. Fortfarande är de ständigt lyssnande, de evigt förstående och tillhandahållande.

Vi borde säga som det är, att pojkar, såväl som män, har skyldighet att närma sig oss på våra premisser, och inte förvänta sig att vi är allmän egendom.

Vad flickan i radion sa, var att ingen hade brytt sig, hon hade ingenting fått veta.

Hon sa: "Det är ju så lätt att bli sårad, så lätt att förstöras - jag tror jag har blivit det."

Experten, gynekologen, hon som tillhörde mammagenerationen, hörde ingenting av allt detta. Kanske var hon nervös för att prata i radion, kanske var hon miljöskadad och fullständigt okänslig. Kanske gömde hon sig i sin sjukhusrock.

Hon pratade teknik, när den unga kvinnan pratade om sin själ, och sin vånda, och om kärleken - när flickan hela tiden sa; varför hjälpte ni oss aldrig? Kan du kanske ge mig ett råd?

Är det så? Är det så vi umgås med våra barn, vi i den första "fria" generationen. Där det går

att blunda för våra tonåringars sexualliv, därför att det finns preventivmedel och det inte längre är så riskabelt? Är det det handlar om, är det därför vi inte längre lägger oss i?

Hur mycket förnekar vi oss - fortfarande - vi kvinnor, om det vore så att vi behandlar våra döttrar på det sättet. Och våra söner, inte att förglömma.

Experten, hon i radion, förnekade i varje fall den unga kvinnan. Undrar hur besviken hon blev på oss vuxna?

Det viktiga, sa experten, är att du ser till att skydda dig... med preventivmedel.

Om Catrine var en människa...

av Sara Lidman

Människan har ett annat hemland där allt hon gör är oskyldigt.

Så heter det i Robert Musils roman "Mannen utan egenskaper". Meningen står i samband med rättegången mot Moosbrugger, en våldsvärkare av nästan mytiska mått. Denne gör långa utläggningar för domstolen om det ofrånkomliga i att straffa ihjäl könet - detta eviga DET som i varierande klotyng och åldrar ständigt är ute efter honom.

Ju längre rättegången varar dess mer blir han pressens gunstling, och läsarna fantiserar tills den dygdigaste småborgare måste skämta "med frugan om hon inte skulle vilja ha sig en liten Moosbrugger till natten..."

Bilden av bönsyrsehannen som darrar inför honan, som om den arma insekten visste att parningen måste avslutas med att hon förtär honom?

De älskandes suckar "...så vacker att jag skulle kunna äta upp dej..."

Det finns ett kärlekens ursinne som bara kan mildras med absurda skämt - och med förbudet att döda, det tabu som råddar de allra flesta från den yttersta olyckan.

Berör hela mänskligheten

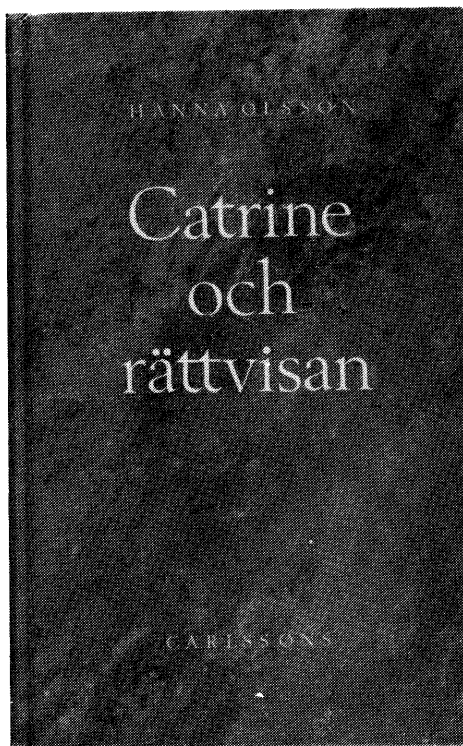
När sexualmordet dock inträffar - en gång på miljonen - är det något som berör hela mänskligheten. Vi påminns om den livsfara som hör all sexualitet till. Vördraden som den vanliga skonade människan är skyldig dråparen kommer just ur det "uns av dråp" som de flesta av oss bär på.

Är Passionen vårt andra hemland? där Ödet faller och benådar enligt Tragediens lagar - som undandrar sig vårt dagliga förnuft?

Men hitom detta andra hemland, här, i vårt första hemland, det samhälle vi fötts in i, Rättsstaten Sverige - Som Har Förklaringen om De Mänskliga Rättigheterna som sin Överordnade Lag.

HÄR har varje människa rätt till liv och ingen får ostraffat taga en medmänniskas liv.

Det rättsfall som i vår tid väckt störst uppeende näst mordet på Olof Palme, är

CATRIN OCH RÄTTVISAN

Hanna Olsson

Carlssons förlag

fyndet av Catrine de Costas styckade kropp och åtalet mot två läkare för mord på henne.

I en första rättegång skulle mannen fällas på indicier. Men domen blev inställd på grund av ett formellt fel i domarens handläggning.

Hela processen måste göras om. Och delvis nytt, ännu mer graverande material, kunde presenteras i Rätten. Ändå friades mannen för mordet på Catrine - dock med den skrivningen att de måste ha begått styckningen av hennes döda kropp. Detta så kallade brott mot giftefrid kunde inte leda till något straff, eftersom det var preskriberat.

I dagens läge handlar det om läkarnas legitimation - "att de måtte återfå den då

ju styckningen av kvinnoliket ägt rum för så länge sedan som fem år"!

Vilken översåtlig anmodan till landets kvinnliga patienter att inte vara långsinta och misstänksamma...

Makaber inbillning

Som så ofta i mediavärlden kan ett ämne skandaliseras så att det blir alltmer överklagt. Löpsedlarnas författare narras att låna ur pornografins arsenal tills brottet blir underhållande, en enda makaber inbillning. Och så snart våldet blivit garanterat *fiktivt* blir också offer och bödlar *fiktiva*, det vill säga utan all betydelse.

Häromdagen stod det i ett typiskt kåseri "...det där målet mot läkarna som slaktat en gatflicka från Malmskillnadsgatan. Jag minns inte om läkarna blev fällda. Jag tror till och med att dom gick fria."

Visst var domen en smula stötande och den borde nog fingraskas "men vem ids gräva i den sjaskiga historien längre! Det är nu en gång så att en tjej som bjuder ut sej måste räkna med att samhället bjuder på henne... om nåt skulle gå snett. Om man säger så".

Så fick domen den verkan att Catrine da Costa, som berövats sitt liv, dessutom fränkandes sitt människovärde.

Ett hopp om Rätten

Det finns samhällskritiker så briljanta att de välkomnar orättvisor som idel underlag för hån och skadeglädje. De ser rättvisans maskineri som ett dammig kaktussnår - och lagens väktare är korrupta med något enda untantag.

Hanna Olsson har en annan grundsyn, den hindrar henne från att briljera. I hennes skrivning återfår lagens bokstäver det allvar de ursprungligen ristades med:

Samhällets Omsorg Om Alla Sina Medborgares LIV OCH LEM. Genom Hannas text pulserar ett absolut hopp om Rättsväsendet, ett krav på det: att leva upp till sin bestämelse.

Arbetet som sekreterare i Prostitutionsutredningen för några år sedan har naturligtvis gett Hanna Olsson insikter som

RECENSIONER

gjort henne sällsynt väl rustad att tränga igenom en sådan djungel som styckmordsrättegången blev. Hon kan tackla de juridiska finterna och översätta dem till en ren svenska, fullt förståelig för lekmannen. I förbigående lär vi oss genom denna bok en mängd om de olika stadierna i en rättegång. Catrine, ett enskilt fall, kommer att belysa Rättvisan i allmänhet.

En envis lidelse

Hanna tillåter sig inga fiktiva knep; att texten är så spännande beror på något annat, en envis lidelse som underkastar sig mödan och obehaget att gå igenom tusentals sidor FASA - som alla andra "lagt till handlingarna"; en nykter besatthet som kan påminna om Lorcás moder i "Blodsbröllop" när hon säger "vi vill veta allt om det som sårar oss"!

Om den här boken inte blir tagen på allvar, då är vi illa ute.. Alla. Även de misstänkta. En av dem sa i en tidningsintervju att en sån här sexualdåre måste döda tills han blir avslöjad. Han lämnar ju spår efter sig just för att han tigger om det: att bli upptäckt. Förr kan han inte sluta.

Som Zola...

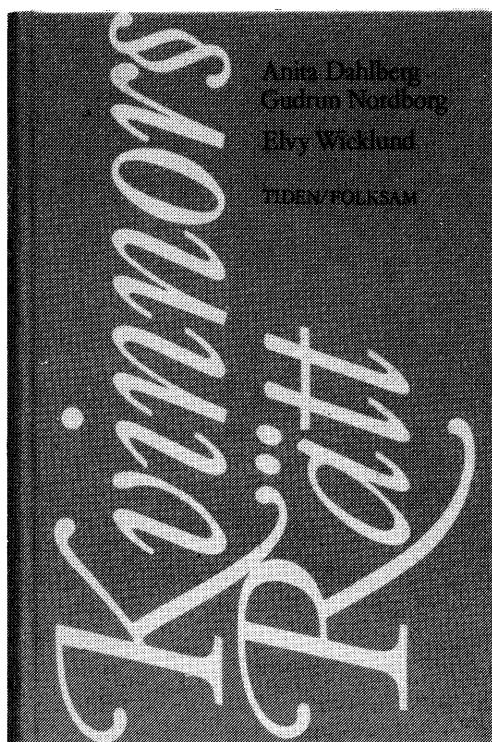
Det finns en gammal folklig föreställning om människor som berövats livet och inte fått en rätt begravning, att de tänker på de levande "från andra sidan", att de söker någon enda som skulle kunna säga sanningen och ge dem upprättelse.

Vid läsningen av "Catrine och Rättvisan" kan denna närvaro flämta till så att man tappar andan... *blånad på vänster handrygg som tyder på nödvärnsskada...*

Förutom Catrine måste det finnas en annan framliden som tvingat och hjälpt Hanna Olsson att granska denna process: Emile Zola.

För ett sekel sen försvarade Zola en oskyldigt dömd, Dreyfus, och tvingade den franska rättsstaten att spåra de verkliga brottslingarna. Zolas berömda artikel hade rubriken JAG ANKLAGAR! Den texten borde publiceras igen dessa dagar.

Hanna Olssons bok tål att bli läst jämsides med Zolas anklagelse.

KVINNORS RÄTT

Juridisk handbok,

sammanställd av

Anita Dahlberg, Gudrun Nordborg
och Elvy Wicklund.

Illustrationer: Maria Lindhgren.

Tiden/Folksam

Vilka krav ställer en alldeles "vanlig" människa på en sådan här bok? Jo, först och främst, att hon ska begripa vad det handlar om. "Kvinnors rätt" fyller det kravet.

Man läser den i en sorts tacksam, nästan förvånad glädje över att man förstår vartenda ord.

Där finns inga spetsfundigheter, som förutsätter att man är insatt i "juristspråk" och inga klurigheter om kryphål i lagen, som vilka rättigheter eller skyldigheter man har.

Torrt? Ja, må hända, men viktigt.

Och den kalla verkligheten rycker en alldeles in på livet i det synnerligen värdefulla kapitlet "En rättegång", som till fullo konkretiserar hur en sådan går till. Där får man klart för sig att om man inte darrar för mycket i skoskaften och inte genast ger upp inför övermakten, så finns det faktiskt, numera stöd enligt lagar och förordningar även för kvinnor i livets alla olika skiften.

Och inte nog med detta. En fristående tabell medföljer över "Kvinnors rätt" (eller snarare "orätt") från tiden 1734 - 1989.

Användbar i diskussioner

Mycket användbar vid eventuella diskussioner, där kvinnor behöver visa svart på vitt sin påtvingna andrarangsställning och underordning i manssamhället genom tiderna.

Till varje kapitel finns en eller flera teckningar av Maria Lindhgren. Hennes kvinnor är absolut totalt befriade från varje form av "glamour", men go'a och gla'a, uppkäftiga och livskraftiga till tusen! Illustrationerna får en att storskratta, trots att innehållet sannerligen inte är skrattretande.

Kvinna! Ha boken hemma i bokhyllan. Du kan aldrig vara säker på vad som kan inträffa i ditt liv, och då kan det vara just den här boken som blir din grund att stå på.

Märta Jarlevik

Sommarens grymma

fall av barnmisshandel har säkert fungerat som en väckarklocka för många. Hur är det möjligt att vi mitt ibland oss har människor som besinningslöst slår små hjälplösa barn? Hur kan mödrar stillatigande vara vittne till misshandel?

Alice Miller visar i sina böcker att barndomen är den dolda nyckeln till våra liv.

Det är allmänt känt att den som agats som barn, själv griper till rottingen för att fostra sina egna barn. Men Alice Miller går längre. Hon visar hur Europa två gånger

der detta sekel har kastats ut i krig och folkmord av makthavare som fostrats med hugg och slag. Varenda en av Tredje Rikets ledare hade fått en hård och sträng uppfostran. Hitler och hans gelikar hade aldrig kommit till makten om inte det tyska folket fostrats enligt en "svart pedagogik" som förordade aga, och som satte kravet på absolut lydnad i första hand.

Hitlers kärlekslösa barndom skildras i boken *I begynnelsen var uppfostran*, som kom för några år sedan. I *Den dolda nyckeln* beskriver Alice Miller bland annat Friedrich Nietzsche, Pablo Picasso och Käthe Kollwitz.

Kvinnohat

Nietzsches filosofi spelade en roll för den nazistiska ideologin. Han är också känd för sitt kvinnohat. Det visar sig att han växte upp i en religiös miljö som förbjöd honom att någonsin visa sina känslor. Redan som 12-åring hade han till synes full kontroll över sitt känsloliv, men han led hela livet av psykosomatiska sjukdomar, tills han till sist blev sinnessjuk i 40-års åldern.

Konstnärsmyten påstår att en stor konstnär måste lida för att kunna skapa. Alice Miller menar tvärt om att en massa skaparglädje skulle kunna frigöras, om inte så många var tvungna att bekämpa skuggorna från sin barndom. Som stöd för sin teori berättar hon om Picasso, som tydligen växte upp som ett synnerligen älskat och dyrkat barn.

Käthe Kollwitz som är känd för sina

Alice Miller, Den dolda nyckeln

Övers. av Philippa Wiking.
Wahlström & Widstrand 1989.

engagerade skildringar av armodet i Berlin kring sekelskiftet, skildrar i verkligheten inte annat än sin egen djupa depression, menar Alice Miller. Hon växte upp med en mor som sörjde sina döda barn så djupt att hon inte såg dottern, den enda som överlevde...

Det lilla barnet är fullständigt beroende av sina föräldrar. Det är viktigt att det får kärlek och respekt - men alltför många föräldrar är låsta i mönstret av den uppfostran de själva fått. De allra flesta som har farit illa, fysiskt eller psykiskt, blir ur stånd att känna förståelse och inlevelse, empati som det kallas med ett fint ord.

Rudolf Höss, kommendanten i Auschwitz, kände aldrig medlidande eller ånger, och han tvekade aldrig att skicka tusentals människor i döden. Han hade fostrats till att alltid lyda order.

Å andra sidan, menar Alice Miller, är kanske inte motståndsmän som till exempel Sacharov eller Vaclav Havel särskilt modiga (*mina exempel*). Sådana rakryggade människor har nämligen fått en fostran som gör det omöjligt för dem att handla på annat sätt. Det är en självklarhet för dem att stå för sina åsikter, även om det

leder till fängelse.

Det lilla barnet, som alltså är så beroende, måste tro att föräldrarna älskar det. Det försöker på alla vis att anpassa sig för att förtjäna och uppnå föräldrarnas kärlek. Det barn som far illa upptäcker inte föräldrarnas känslökyla och hårdhet, det tror att slag och bannor är prov på deras kärlek ("den som älskar sitt barn agar det"). Resten av livet idealiserar det sina föräldrar. Hitler talade alltid om sin kärleksfulla moder, trots att denna lugnt såg på utan att lyfta ett finger när fadern slog honom halvt ihjäl.

"De sanna känslorna med rötter i barndomen", säger Alice Miller, kan vara "vreden, ångesten, föraktet, vanmakten, frihetslängtan, det destruktiva ursinnet och det förtvivlade beroendet av förföljarna".

När Alice Miller skrev *Den dolda nyckeln*, verkade faran för ett kärnvapenkrig i Europa överhängande. Hon för sitt resonemang ända fram till vår tid och våra ledare - äldre män som i sin barndom fick lära sig att undertrycka sina känslor, och som är stolta över att de har lyckats. De kallar sig kristna, men planerar med berätt mod produktionen av vapen som är fem miljoner gånger starkare än hirosimbomben. "Sådana politiker kan utan vidare hävda nödvändigheten av orimliga rustningar, därför att de sedan länge har vant sig vid att ingenting känna".

Söka nya vägar

"Det måste finnas ett sätt för oss att undvika att upprepa våra faders krigslekar, och det sättet måste vi nu söka, utan förebilder, för vår situation med hotande nukleär förintelse har inga förebilder. Vi kan och måste bygga enbart på vår erfarenhet och på vårt behov av att skapa en värld där vi kan leva utan att behöva ta livet av andra människor".

Den dolda nyckeln är en mycket innehållsrik bok, som får läsaren att tänka efter och ifrågasätta, både små och stora sammanhang.

Den utmärkta översättningen hjälper till att förhöja läsvärdet.

Aase Bang

Katt bland hermelinerna, eller hermelin bland katterna...?

av Marie-Louise Carlberg

Hörde ni Kent Andersson sommarprata i radion lördagen den 18 augusti? Jag gjorde det, och det var en fröjd att lyssna till.

Kent Andersson kan konsten att tala mellan raderna, inte skriva folk på näsan, lämna fältet fritt för eget tyckande, men ändå föra samtalet framåt med ett starkt personligt engagemang.

En gång hettade det verkligen till. Det var då han berättade om när de, (folkteatern i Göteborg), hade varit i en mindre stad och spelat teater. Före sin historia hade han berättat att det faktiskt är väldigt få människor i Sverige som går på teater, det finns de som aldrig varit på teater. Fortfarande ses det som finkultur, och han var ledsen över det.

Publiken hade roligt

Men den här gången var salongen fullsatt. Till och med mer än det fick lov att vara. Pjäsen var rolig och publiken hade roligt. (Ja, de hade roligt, jag kunde höra det, sa Kent Andersson glatt). Och det fanns säkert de i salongen som var på teatern för första gången.

Nästa dag läste han recensionerna. Skribenten som skulle skriva om föreställningen raljerade istället över hur publiken varit klädd. Jag minns inte exakt vad Kent Andersson sa att han skrivit, men något sånt här var det: "*Salongen var fullsatt med klänningar i krypin, skuldra mot skuldra med rutiga blästrar*".

Recensenten tyckte det var viktigt att berätta detta, och att med den meningen tala om att de inget hade där att göra, att de kommit fel, att teater tillhörde en annan grupp - hans, borgarnas och andra uppåtsträvare.

Förakt för arbetarna

Det var hetta i Kent Anderssons röst när han tillade att recensionen var skriven i arbetarpressen, och med ett uppenbart arbetarföraktet.

Det kom mig att tänka på något annat jag läst, också det i sossepressen, men då var det en journalist som kritiserade A-pressens sätt att behandla författare som skriver om arbetarklassen, det vill säga dem som tidningen säger sig skriva för.

Det var Jan Mårtensson som berättade i tidningen Arbetet, (där han själv jobbar, och där han senare fick lida för sina små rader), att många tidningar roar sig med att dela ut orecenserade böcker i julklapp till sina medarbetare.

"Överst i en sådan hög", skriver han, "råkade jag få syn på Mary Anderssons senaste roman (*Maria och Amalthea, min anmärkn*), som borde ha recenserats i just den tidningen. Men självklart har det ett större litterärt nyhetsvärde om en författare med gedigen borgerlig bakgrund ger ut en samling kåserier (publicerade i konkurrenttidningen för flera år sedan) än att en bok med förankring i arbetarklassen ägnas minsta utrymme.

Jag har varit med lite för länge för att förvånas. Men ett råd ger jag Mary

Andersson (som upplevt Fattig-Sverige på nära håll): Gå din egen väg! Ingen annan håller".

Nänä, hon duger väl inte åt sossetidningen Arbetet, Mary Andersson...

I Malmö har man årligen något som heter "Bokens dag". Då samlas en tio - elva författare och läser något ur sina böcker.

Han som håller i trådarna för arrangemanget, är Bertil Palmqvist, chef på Arbetets kulturredaktion.

Förra året var bland andra Suzanne Brügger, Alice Babs och May Zetterling inbjudna att läsa.

Fyller inte salongen!

Då ilsknade en kvinnogrupp i Malmö till, och undrade varför man inte inbjöd arbetarförfattare också, till exempel Mary Andersson och Hertha Wirén.

"Hon (Mary Andersson) kan väl inte fylla en salong!", sa kulturchefen på Arbetet.

Är det för att fylla salonger som man inbjuder författare?

Är "Bokens dag" till för att sätta en fjäder i hatten på kulturchefen som lyckas fylla salonger?

Och att fylla salonger duger tydligen inte Mary Andersson., hon som skrivit åtta böcker och tre skådespel om staden Malmös historia och människorna ur Fattig-Sverige som bott där.

I nästa nummer av *Vi Mänskor* kommer en recension om "*Maria och Amalthea*".

Notiser

FREDSANSLAG TILL KVINNOFOLK- HÖGSKOLAN

Utrikesdepartementet har beviljat 50 000 kronor till ett av Kvinno-folkhögskolans fredsprojekt.

Kvinno-folkhögskolan skall bli en mötesplats för kvinnor inom freds-rörelsen i östeuropa och kvinnor i Sverige.

Genom seminarier, studieresor och utbytesverksamhet underlättas bildandet av ett nätverk mellan kvinnor i Europas olika länder. En naturlig mötesplats blir då Kvinno-folkhögskolan, som redan har en internationell profil (ca 40 procent av deltagarna vid skolans långa kurser är invandrare och flyktingar).

Den historiska bakgrunden till kvinnornas fredsarbete kommer att belysas i seminarie- och kursverk-samheten. Aktiva kvinnoforskare från olika länder kommer att med-verka.

På detta sätt kan kunskap om hur freds-arbetet bedrivs i andra länder förmedlas till svenska kvin-nor. Idéer och impulser utifrån kan leda till nya sätt att organisera freds-arbetet i Sverige. Dessutom kom-mer ett sådant nätverk att leda till att många personliga kontakter knyts mellan skolans deltagare, forskare och kvinnor från Europa.

Ytterligare information:
Lilian Hultin
Projektansvarig
Tel: 031-12 64 20,
0523-44 137

I en bilkö

på väg hem från jobbet hörde Helen Shar-man på radion att Sovjet sökte kandidater till kommande rymdfärder. Hon noterade snabbt telefonnumret medan hon väntade på grönt ljus, och ringde efter anmälnings-blanketter med detsamma hon kom hem.

Efter att ha genomgått en lång rad tester, kom Helen i december förra året till Stjärnornas stad (Zvezdny Gorodok) ut-anför Moskva för att utbildas till kosmo-naut. Rymdfärden är planerad till våren 1991.

Helen är en söt ung engelska med ovanligt god fysik. Hon är kemist till yr-ket, och arbetade på en karamellfabrik i London. Nu genomgår hon en hård trä-ning för att med tiden kunna utföra olika vetenskapliga experiment på den ryska rymdstationen "Mir". Hon ska bland annat utforska verkningarna av viktlöshet på den mänskliga organismen.

Helen studerar också ryska, och tycker det är intressant att få tillfälle att bo i Sov-jetunionen, säger hon i en intervju i tid-ningen Soviet Women.

Enligt en

rapport från EG-kommissionen, lever var 7:e invånare i de 12 EG-staterna - det vill säga mer än 44 miljoner människor - ett liv i fattigdom. Den ökande arbetslösheten och de låga lönerna är huvudorsaken till den utbredda fattigdomen, som främst drabbar äldre.

FN har

som bekant utropat 1990 till alfabetise-ringens år. Enligt statistik från UNESCO, är det minst 900 miljoner vuxna i världen som inte kan läsa och skiva. Till detta kommer 120 miljoner barn som inte får gå i skola, och som därför växer upp som analfabeter.

De flesta analfabeter lever i u-länder-na, men många återfinns även i i-länderna.

Ofta gäller det då människor som tillhör olika etniska minoriteter. Det är kvinnor-na som utgör den största gruppen analfa-beter.

I USA räknar man med att det finns 30 miljoner analfabeter, dessutom 40 miljo-ner som är funktionella analfabeter. Det betyder att de kan bokstäverna, men kan inte läsa en tidning eller fylla i en blankett.

Många amerikaner har mindre än fyra års skolgång.

Med anledning av alfabetiseringsåret, har många projekt startats över hela vär-l-den. I Indien pågår till exempel *Operation Svarta Tavlan*, som har som mål att alla indiska barn ska gå i skolan till 11 års ålder. För närvarande slutar minst 50 pro-cent skolan i förtid, för att hjälpa till hemma eller arbeta för sin försörjning. Det saknas 120 000 skolor i Indien.

Fyra år

har gått sedan kärnkraftsolyckan i Tjerno-byl. Vi vet att fyra miljoner människor fick strålningsskador, och ett 100 000 kvadratkilometer stort landområ-de är förgiftat av radioaktivitet.

Nu har äntligen Högsta Sovjet beslutat om ett statligt program för att avhjälpa de värsta följderna av kärnkraftshaveriet. Det kommer att kosta 16 miljarder rubel, eller motsvarande ett års ekonomisk tillväxt för hela landet.

På fyraårsdagen för haveriet ägde en TV-insamling rum i Moskva. Det var ett dygnslågt program av Röda Fjädern-typ. Folk skänkte pengar och mediciner, er-bjöd bostäder till de drabbade eller medi-cinsk behandling. Någon erbjöd frisk ske-lettvävnad från sin egen kropp, att trans-planteras till någon strålningsskadad. - Pen-ninggåvorna var allt från fem rubel från en blind 11-åring sparbössa till en miljon rubel från de anställda på en stor industri.

En av motionerna till SKVs kongress i september föreslår insamling av medici-ner till barnen i Tjernobyl. Vi återkommer till detta i nästa nummer.

MAKTLÖS MEN INTE KUVAD

En dag mot slutet av 30-talet kom min mamma hem och berättade att hon träffat fru S. utanför socialchefens kontor. Fru S var änka med fem barn. Hon arbetade som städerska, och var dessutom en stridbar ordförande i socialdemokratiska kvinnoföreningen i den lilla staden. Det senaste var inte populärt hos de maktavande.

Nu hade hon varit tvungen att uppsöka fattigvården för att få hjälp med att täcka barnens behov. Om det gällde vinterkläder eller skolgång vet jag inte. (Mamma var arbetslös och hade fyra barn - hon var ute i samma iringe).

Fru S. berättade med gnistrande ögon att när det blev tydligt att hon skulle nekas bidrag, hade hon vädjat med orden: "Tänk om det gällde Era egna barn!"

Socialchefen såg nedlåtande på hen-ne:

- Ni kan inte jämföra Era barn med mina.

- "Nej, det har Ni rätt i, svarade fru S. snabbt. Mina barn är nämligen så mycket vackrare och intelligentare än Era! - och så seglade hon ut med huvudet högt.

Några år senare kom jag i gymnasiet och blev klasskamrat med socialchefens son. Jag kunde konstatera att fru S. hade haft fullständigt rätt i sin bedömning.

Aa.B.

• *Aktuell kvinnolitteratur och Kultur* •

Om du älskar litteratur av kvinnor...

Kommer du att älska **ACCA-Aktuell kvinnolitteratur & Kultur!**

Ny kvinnotidskrift, med bredd och djup!

I varje nummer vill vi att du skall finna material och viktiga böcker för just dig.

ACCA*

- ♦ stöder framväxten av feministisk **litteratur** i Sverige och internationellt
- ♦ hjälper dig att välja bra kvinno- och flickböcker
- ♦ satsar på kvalitet, väljer och presenterar bra böcker utförligt
- ♦ arbetar för att effektivt sprida **god litteratur, rapporter, uppsatser, poesi**
- ♦ **ACCA** är en ny vital tidningsidé som speglar kvinnors litteratur, kultur, teorier, aktioner, vänskap, hopp och visioner

*ACCA eller ACKA är samernas skyddsquadinnor

PRENUMERERA IDAG 5 nummer/år. Stödpre. 150 kr, ord 99 kr. Pg: 5 95 81-9 ACCA-Aktuell kvinnolitteratur & Kultur, Box 5, 178 00 EKERÖ, Tfn 0756-346 00.

Prenumerera på Vi människor!

Det är tidningen som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv som du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

Prenumeration på Vi människor 100 kr/år
Stödprenumeration: 150 kronor

Namn

Adress

Postnummer/ort

Porto

vi människor

prenumeration
Barnängsgatan 23
116 41 STOCKHOLM

VI MÄNSKOR behövs PRENUMERERA!

Fyll i kupongen så vidarebefordrar vi den till din lokalavdelning.

- ☐ Jag är intresserad och vill veta mer om SKV
☐ Jag vill bli medlem i SKV

Namn

Gatuadress

Postadress

Telefon

Porto

Svenska Kvinnors Vänsterförbund
Viktoriahuset
Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG